

ARMY LANGUAGE SCHOOL

17

PRESIDIO of MONTEREY, CALIFORNIA

РУССКИЙ	БЪЛГАРСКИ
СРПСКО-ХРВАТСКИ	POLSKI
華語	粤語
SHQIP	ČESKY
MAGYAR	ΕΛΛΗΝΙΚΑ
日本語	한글
TURKÇE	ESPAÑOL
PORTUGUES	FRANÇAIS
فارسی	العربية
ROMÂNĂ	SVENSKA
DANSK	NORSK
ITALIANO	DEUTSCH

GEOGRAPHY of BULGARIA

APRIL 1951

BULGARIAN
LANGUAGE DEPARTMENT

ВОЕННО УЧИЛИЩЕ ЗА ЕЗИЦИ

U.S. ARMY LANGUAGE SCHOOL, Monterey, Calif.

Президио, Монтерей - Калифорния

Presidio of Monterey, California

Geografija na B'lgarija

ГЕОГРАФИЯ НА БЪЛГАРИЯ

BULGARIAN GEOGRAPHY

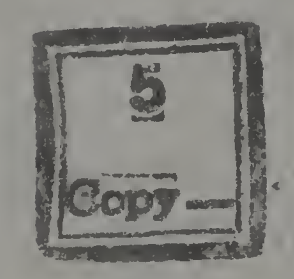
Милан Даскалов

Milan Daskaloff

- 1951 -

КАТЕДРА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

BULGARIAN LANGUAGE DEPARTMENT

5
Copy

I-ва Част.

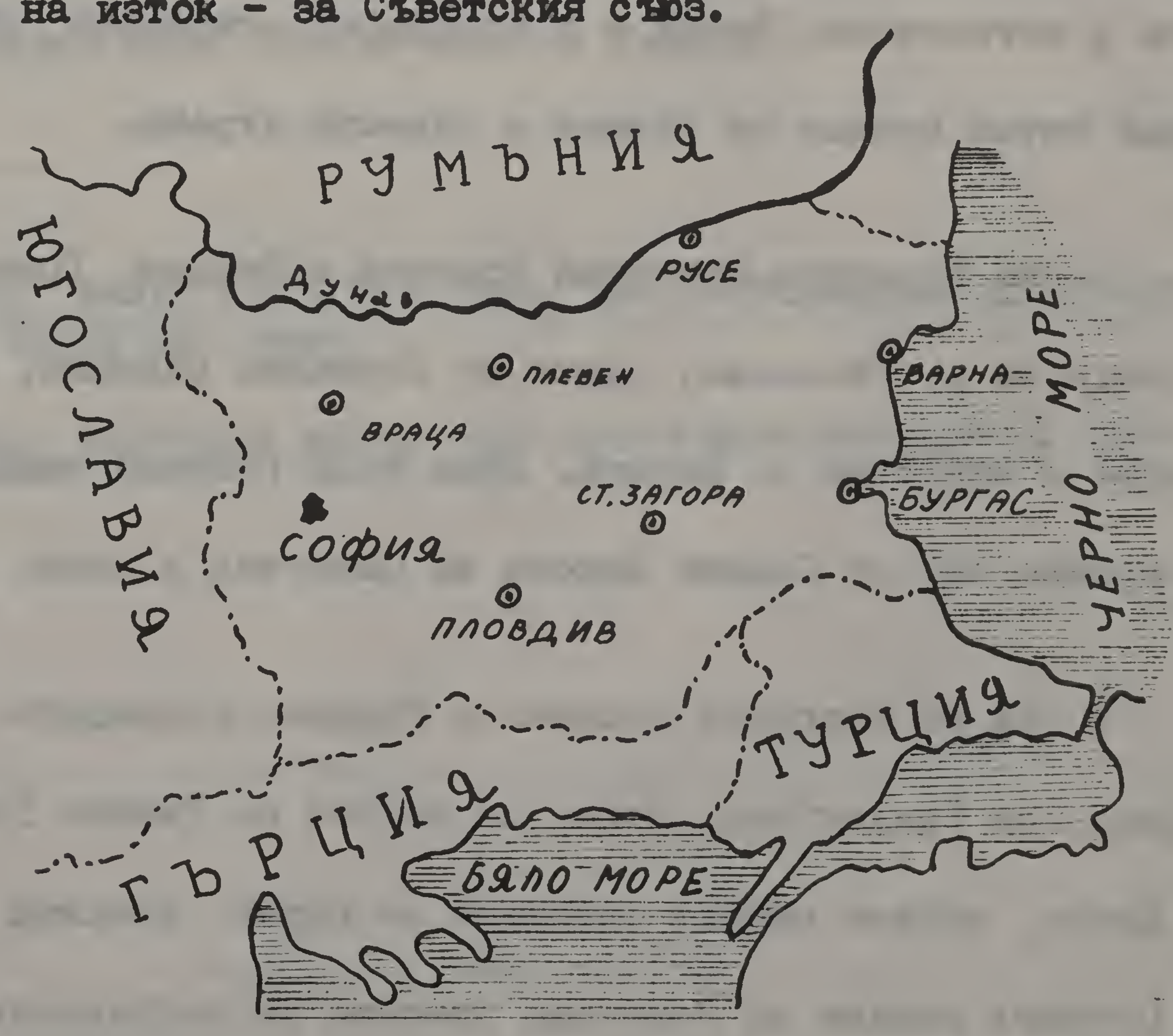
ФИЗИЧЕСКА ГЕОГРАФИЯ

Лекция I.

БЪЛГАРИЯ

Положение, граница и големина.

България заема важно място на Балканския полуостров. Разположена е в източната му част, през където минават удобни пътища, които свързват Западна Европа с Азия. Тя е кръстопътят между земите, разположени край Бяло море - на юг и Балтийско море - на север. Не само сухоземни пътища се кръстосват в България. Тя опира на изток до Черно море, чрез което се свързва най-тясно със Съюза на съветските социалистически републики и с всички презморски държави. На север България граничи с Дунава - важен воден път на запад за Средна Европа, а на изток - за Съветския съюз.

Граници.

1. На север България граничи с Румъния, от която е отделена с река Дунав. Границата се простира от устието на Тимок до източно от Силистра. Дължината ѝ е 417 км.*

Тази граница е естествена. Тя дели два различни народа. Дунав е добра граница и в търговско отношение. Чрез нея се свързваме със западните държави и С.С.С.Р., важни пазарни средища.

Източно от Силистра до с. Иланлък на Черно море границата ни с Румъния е сухоземна. Дълга е 137 км. Тя е естествена граница също.

2. На изток България граничи с Черно море - от с. Иланлък до устието на р. Резовска - на едно продължение от 384 км. Тази граница е естествена. Важна е в търговско отношение, тъй като по море имаме евтин превоз за близки и далечни страни.

3. На югоизток България граничи с Турция. Границата почва от устието на р. Резовска, върви по Странджа планина, пресича река Тунджа и спира на р. Марица. През тази граница минава важният международен път от Средна Европа за Цариград и Азия. Дълга е 235 км.

4. На юг България граничи с Гърция. Границата започва от река Марица под Свиленград, върви по билото на Южните Родопи, пресича р. Места, минава южните склонове на Пирин, пресича долината на река Струма и минава по Беласица планина до пограничния връх Тумба.

Тази граница е дълга 486 км.

5. На запад България граничи с Югославия /Сърбия и Македония/. Северно от вр. Тумба тази граница върви по вододелните планини между реките Струма и Вардар и по Осогово планина. На север минава по високата планинска област Краище до Руй планина. Оттам пресича долината на река Нишава, минава на север до старопланинския връх Ком, върви на запад по билото на Стара планина и свършва до устието на р. Тимок. Тази граница има дължина 525 км. През нея минава най - важният международен път от Европа за Азия - шосе и железница, а също и път от София - Кюстендил за Скопие - Адриатическо море.

България заема пространство 111,000 кв. км.**, което представлява приблизително една стотна част от Европа

---

* 1 км.= 0.62137 миля; 1093.633 ярда, или 3280 стъпки и 10 инча.
**1 кв.км.= 0.38626 кв. миля.

*** По големина, България заема едно пространство колкото щата Охайо.

Въпроси:

1. Къде се намира България?
2. В коя част на Балканския полуостров се намира България?
3. Кои са съседите на България?
4. Коя е северната граница? Колко е дълга тя и с коя страна граничи България?
5. Къде започва източната граница на България и къде свършва тя?
6. Защо Черно море е важно в търговско отношение?
7. С коя страна граничи България на югоизток?
8. Границата с Турция естествена ли е?
9. През къде минава границата на България с Гърция?
10. През къде минава границата на България с Югославия?
11. През кои граници минава главният международен път?
12. Коя е най-дългата граница на България?
13. Какво пространство заема България?
14. По големина на кой щат от Съединените Щати отговаря България?
15. Каква част от Европа заема България по големина?

Задача:

Начертайте скица на България с изучените граници! Каква е дължината на границата, която опасва България?

Лекция II.

С Т А Р А   П Л А Н И Н А

Стара планина е най-дългата българска планина. Тя се простира от долината на р. Тимок на запад, до нос Емине на Черно море, на една дължина от 550 км. Турците я наричали Балкан, отдето иде името на целия полуостров. А българите от XVI век насам я наричат - Стара планина.

Стара планина не е много висока, нито много стръмна. Върховете й са заоблени, а билата й са обширни, богати пасбища.

Проходимост. Стара планина е лесно проходима. Около 15 важни прохода [illegible] речните долини и ниските била. Някои проходи са конски пътеки, през други са прокарани хубави шосета. Железници я пресичат на три места.

Стара планина е климатична граница. Тя се издига като мощна стена над Задбалканските полета и Тракия и ги пази от северните ветрове. Ето защо климатът там е по-мек, жетвата става две седмици по-рано, отколкото в Северна България.

Стара планина изстудява водните пари, поради което се образуват валежи. Те поддържат влагата, образуват извори, създават реки, които напояват Дунавската равнина и Тракия.

Стара планина е важна вододелна планина. Тя дава начало на ре-

ки, които текат на север и се вливат в Дунава, а оттам - в Черно море. На юг изпраща притоци на Марица - за Бяло море.

Южните склонове на планината, особено в средната част, са големи, каменисти, спущат се стръмно. На места е почнато залесяването им. Северните, напротив, се спущат полегато към Дунавската равнина. В тях се откриват широки долини, удобни за заселване. Те са покрити с дъбови, букови, а някъде и с малки борови гори, които задържат почвата и влагата.

Стара планина е най-населената българска планина. През време на робството в нея са бягали по-събудените българи. Там те се спасявали от подчинение и от своеволията по време на вътрешните размирици в разлагащата се турска държава. Обикновено в Стара планина се преселвали най-събудените, най-енергичните, най-свободолюбивите и способни българи.

Стара планина има важно стопанско значение. По планинските пасбища се отглеждат стада. Водните сили се използуват за дъскорезници, воденици и тепавици, а сега вече и за добиване на електрическа сила. Горите ѝ дават материал за постройки, за отопление, за покъщина, за земеделски и домакински сечива, за музикални инструменти. В недрата ѝ се крият минерални богатства: каменни въглища, оловно - сребърни, железни и медни руди. Поради лошата стопанска организация на сегашната власт, населението в Стара планина живее дос-

та бедно. Една част се изселва, друга част през лятото търси препитание в полска работа, а трета част, главно мъжете - дърводелци, зидари и др. - работят в големите градове.

Стара планина се дели на три части, всяка от която има своите особености: Западна Стара планина - от устието на р. Тимок до Ботевградския проход; Средна - от Ботевградския проход до прохода Вратник и Източна - от прохода Вратник до нос Емине на Черно море.

Въпроси:

1. Къде започва и къде завършва Стара планина?

2. Как са наричали турците Стара планина и защо от нея идва името на Балканския полуостров?

3. Висока ли е или низка Стара планина и какви са върховете ѝ?

4. Проходима ли е Стара планина и приблизително колко прохода я пресичат?

5. Защо казваме, че Стара планина е климатична граница?

6. Защо казваме, че Стара планина е вододелна планина?

7. Какви са склоновете на Стара планина: северните и южните?

8. Населена ли е Стара планина?

9. Какво е стопанското значение на Стара планина?

10. Има ли минерални богатства в Стара планина?

11. За какво се използуват пасбищата в Стара планина?

12. За какво се използуват горите в Стара планина?

13. Каква е стопанската организация на сегашната власт в Стара планина?

14. Населението в Стара планина живее ли удобно?

15. На колко части се дели Стара планина?

Задача:

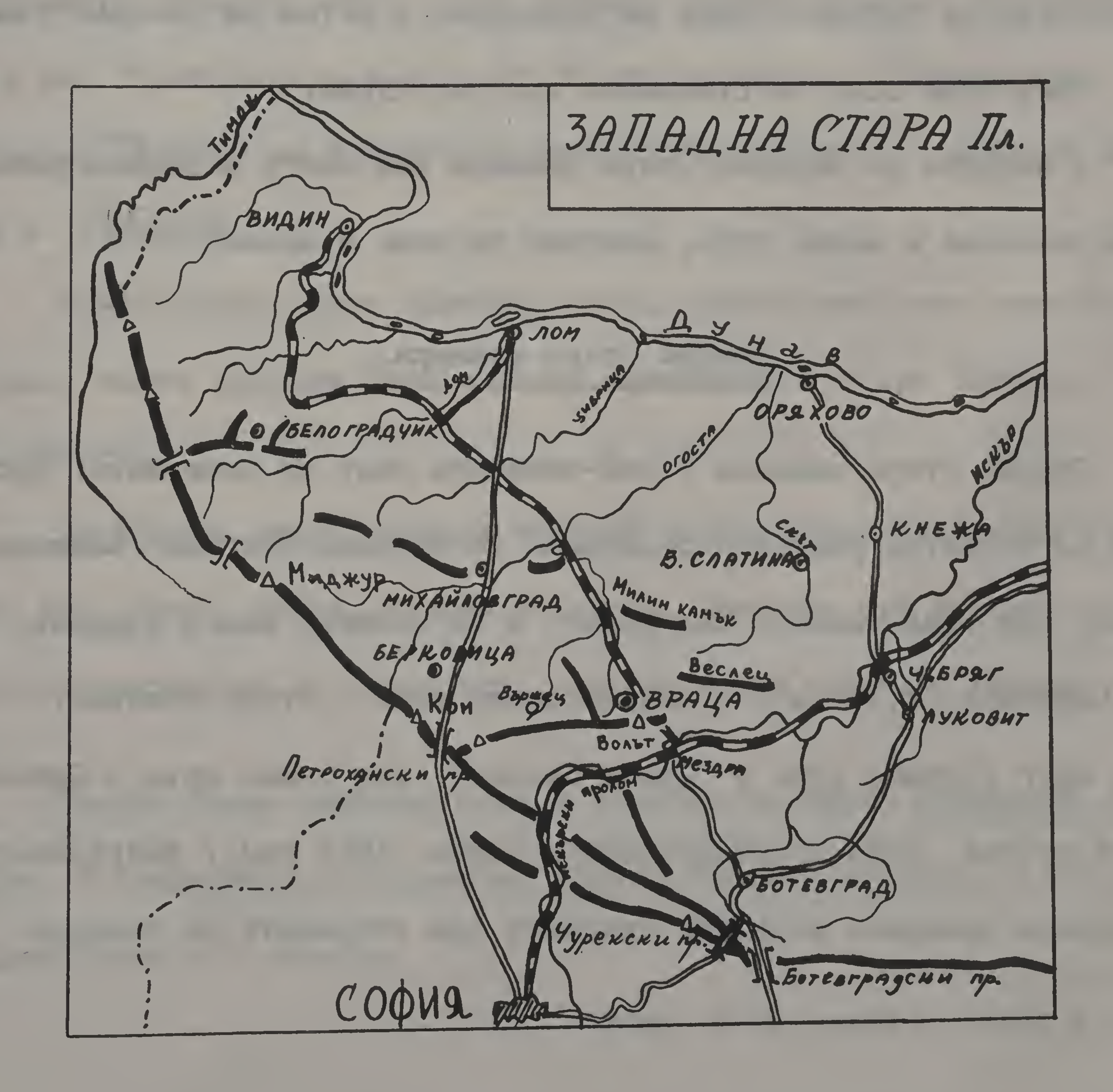
Намерете Стара планина на картата! Посочете началото ѝ на запад и края ѝ на изток! По боите на картата определете къде планината е най-широка и къде е най-тясна! Къде е най-висока и къде е най-низка? Кои са най-високите ѝ върхове? Кои реки извират от нея? Кои са главните ѝ проходи? На кои места я пресичат реки и железници?

Лекция III.

ТРИТЕ ЧАСТИ НА СТАРА ПЛ.

Западна Стара планина.

Западна Стара планина прилича на голяма дъга, отворена към Дунава. Тя започва от долината на река Тимок и свършва до Ботевградската /Арабаконашката/ седловина. Северните ѝ склонове са стръмни и обрасли с гъсти гори, а южните са полегати и голи. Най-високите върхове в нея са Миджур /2,168 м/ и Ком.

От Западна Стара планина извират много реки, които се вливат в Дунава. По техните долини минават проходи и шосета. Най-големите от тези реки са Тимок и Огоста.

В Западна Стара планина има няколко прохода. Най-важен е Петроханският, с шосе от гр. Лом за София. През Искърския пролом, образуван от р. Искър, е прокарана най-дългата железопътна линия в България, наречена Централна. Тя свързва София с Варна и минава през по-голямата част на Северна България.

През низкия Ботевградски /Арабаконашки/ проход минава шосе, което води от Софийско поле за Ботевград и оттам за Северна България. Сега това шосе се отклонява през с. Чурек.

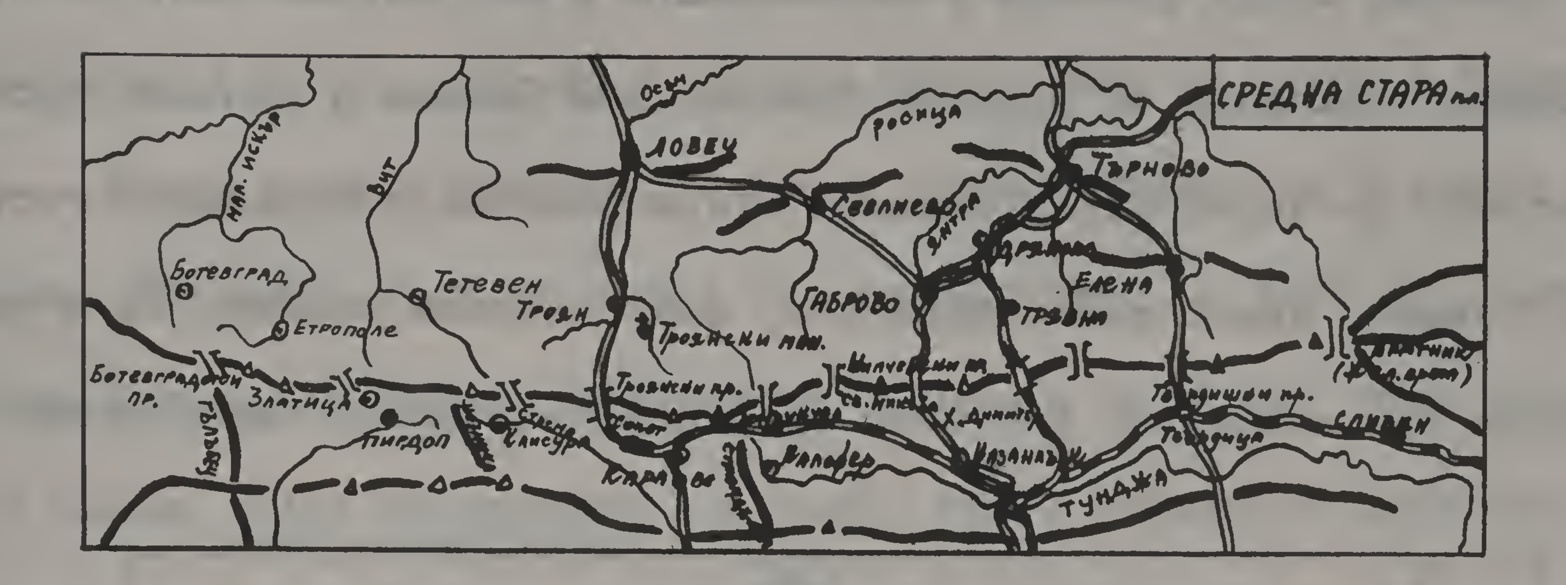
В недрата на Западна Стара планина има много и разнообразни руди: желязна и медна руда, каменни въглища и мрамор.

Средна Стара планина.

Средна Стара планина е най-високата част от планината. Простира се от Ботевградската седловина до прохода Вратник /Железни врата/ при град Сливен. Над билото ѝ се издигат много върхове. От тях Юмрукчал /2,374 м*/ е най-високият връх в Стара планина.

Друг бележит връх е "Свети Никола". Под самия връх е Шипченският проход. През Освободителната война /1877 год./ българските опълченци проявиха нечувана храброст при отбраната на прохода.

*1м= 3.28089 стъпки; 39.37 инча.

Макар и висока, Средна Стара планина е лесно проходима. В нея има много проходи, през които минават удобни шосета. По-важни от тях са: Троянският - с шосе от Троян за Карлово, Шипченският - с шосе от Габрово за Казанлък и Елено-Твърдишкият - с шосе от Елена за с. Твърдица.

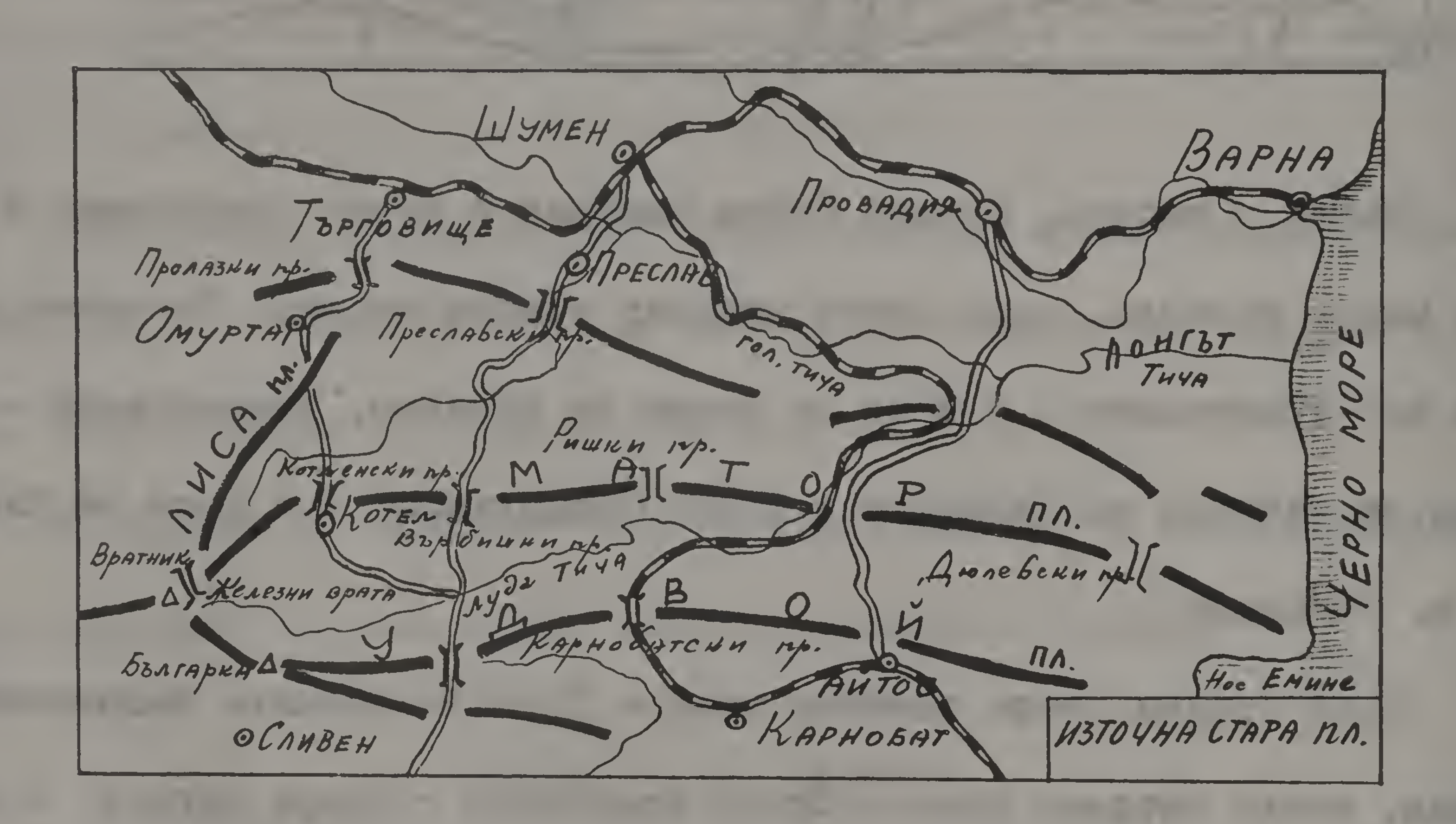
През Средна Стара планина минава Презбалканската железопътна линия, която свързва Русе - Горна Оряховица - Стара Загора, с клон за Габрово.

От Средна Стара планина извират много реки. По-големи от тях са: Вит, Осъм, Янтра, Стрема и Тунджа. Първите три извират от северните склонове на планината, а последните две - от южните.

Средна Стара планина крие в недрата си много минерални богатства. В Тревненско и Сливенско копаят каменни въглища, а под върха Хаджи Димитър - мрамор.

Източна Стара планина.

Източна Стара планина е най-низката и най-широка част от Стара планина. Започва от прохода Вратник при Сливен и изпълва пространството до Черно море. Източна Стара планина е обрасла с гъсти гори. Реките, които текат през нея, имат източна посока. Те я разделят на три клона. От тях само средният свършва до Черно море.

Североизточен клон - Лиса /Сакар/ планина започва от прохода Вратник и върви в североизточна посока.

Среден клон - Матор планина /Коджа Балкан/ има източна посока и свършва до Черно море с високия и скалист нос Емине.

Южен клон - Удвой планина / Чатал Балкан/. В него се издига върхът Българка - най-висок в Източна Стара планина.

От Източна Стара планина извират реките Голяма и Луда Тича. Те се съединяват в една река - Тича, която тече през блатистата местност Лонгът, обрасла с хубави гори. Тича се влива в Черно море.

Макар и да е обширна, Източна Стара планина не е мъчно проходима. По-важни проходи в нея са: Котленският, с шосе от Търговище, през Котел, за Ямбол; Върбишкият - с шосе от Шумен, през Преслав, за Ямбол. Лудо Тичанският - с шосе, което минава по красивия пролом на р. Луда Тича и свързва Провадия с Айтос.

През тази част на Стара планина минава и железопътната линия, която свързва Шумен и Варна с Карнобат.

Въпроси:

1. Какво знаете за Западна Стара планина?

2. Кои са най-големите реки, които извират от Западна Стара планина?

3. Кой е най-важният проход в Западна Стара планина и кое шосе минава през него?

4. Как се нарича железопътната линия, която минава през Искърския пролом?

5. Какви руди има в недрата на Западна Стара планина?

6. Защо казваме, че Средна Стара планина е най-висока?

7. Защо върхът "Свети Никола" е бележит?

8. Кои градове свързва Презбалканската железопътна линия?

9. Кои са по-големите реки, които извират от Средна Стара планина?

10. Кои са по-важните проходи в Средна Стара планина?

11. На колко клона се разделя Източна Стара планина?

12. Лесно проходима ли е Източна Стара планина?

13. Кои са по-важните проходи в Източна Стара планина?

14. Кои градове свързва железопътната линия, която минава през Източна Стара планина?

15. Коя е най-важната река в Източна Стара планина?

Задачи:

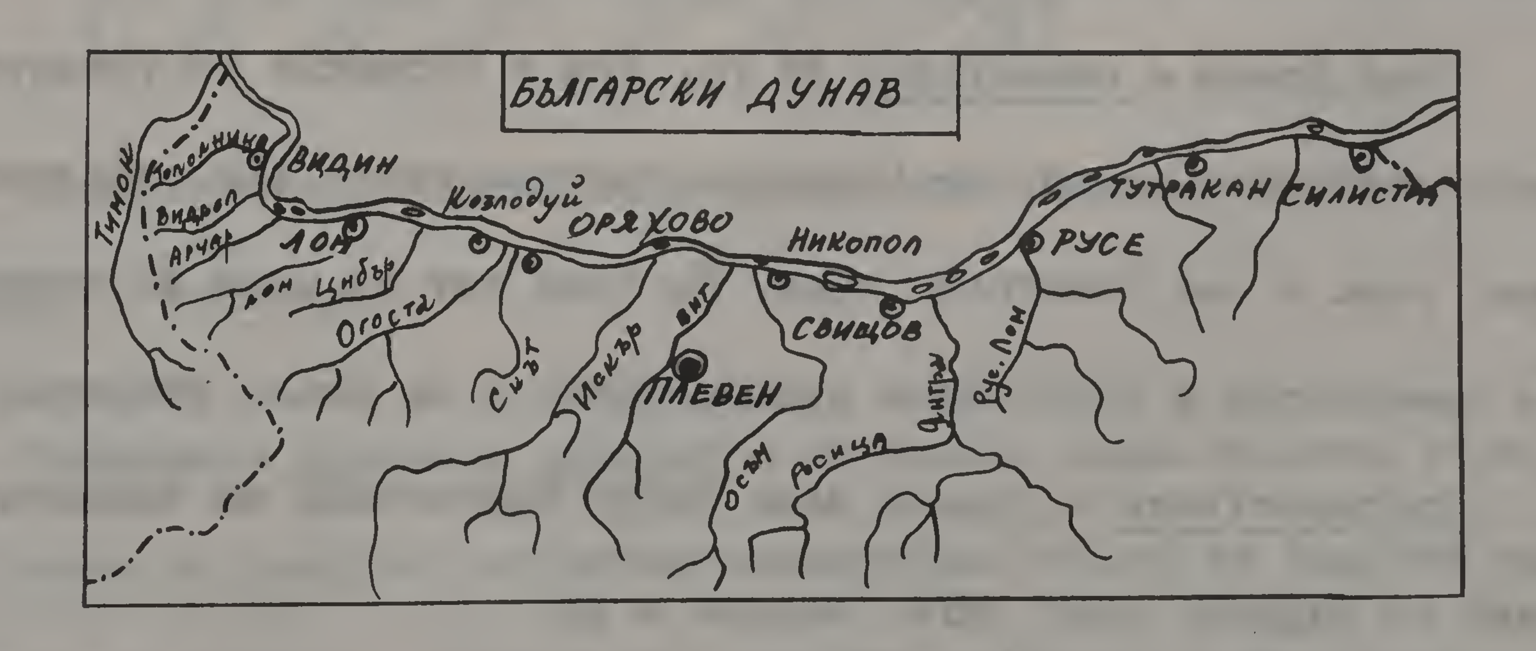
Начертайте скици на Западна Стара планина, Средна Стара планина и Източна Стара планина! Пътувайте през старопланинските проходи! Идете от Троян в Карлово! От Габрово - в Казанлък! От Елена - в Сливен! Посочете проходите, през които ще минете! Пътувайте по шосе от Варна за Бургас! Идете от Сливен за Преслав! От Котел - в Търговище! Между кои планини е проломът на р. Луда Тича?

Лекция IV.

ДУНАВ И ДУНАВСКА РАВНИНА

Дунав.

Реката Дунав извира от планината Шварцвалд. Протича през Германия, Австрия, Чехословашко, Югославия, където приема пълноводни притоци. Като мине дългата и тясна клисура "Железни врата", река Дунав навлиза в Долнодунавската равнина, тече между България и Румъния в югоизточна посока до Свищов, после завива на североизток и изток и се влива в Черно море чрез три ръкава: Килийски, Сулински и Св. Георгиевски. По дължина /2,860 км./ Дунав е втора река в Европа след Волга, а значението ѝ е първостепенно, понеже е единствен воден път от западна и средна Европа към разположените по бреговете на Черно море страни - Съветския съюз, Турция, България и Румъния.

Българският бряг е висок, някъде се спуска стъпаловидно, а някъде - стръмно. На някои места е по-широк - до 16 км, но е низък, залива се напролет, подобно на румънския, от придошлите води на реката.

Средната широчина на българския Дунав е 700 метра, но на места достига до 2 км. Средната му дълбочина е 4 метра, но има дълбочини до 30 метра. Есен и зиме над Дунава се спущат гъсти мъгли, поради което корабоплаването спира. Пречка за плаването са също големите късове лед, които реката влачи напролет. При големи студове р. Дунав замръзва.

За да се попречи на разливите, които образуват блата и нездрави, маларични местности, низкият бряг на Дунава се укрепва. Със систематична работа на трудоваците се издигна Черноползската дига между устията на реките Вит и Искър. Изсушиха се блата, пресече се развитието на маларичната зараза, спечелиха се десетки хиляди декара* плодородна земя, която се раздаде на бежанци.

Река Дунав е плавателна от гр. Улм в Германия до устието си. Чрез този важен воден път България търгува както със западните държави, така и със Съветския съюз. По този път тя може да изнася своите земеделски и скотовъдни произведения и да внася фабрични стоки.

Риболовството в Дунава дава добро препитание на населението. Ловят се шарани, сом, чига, моруна и др.

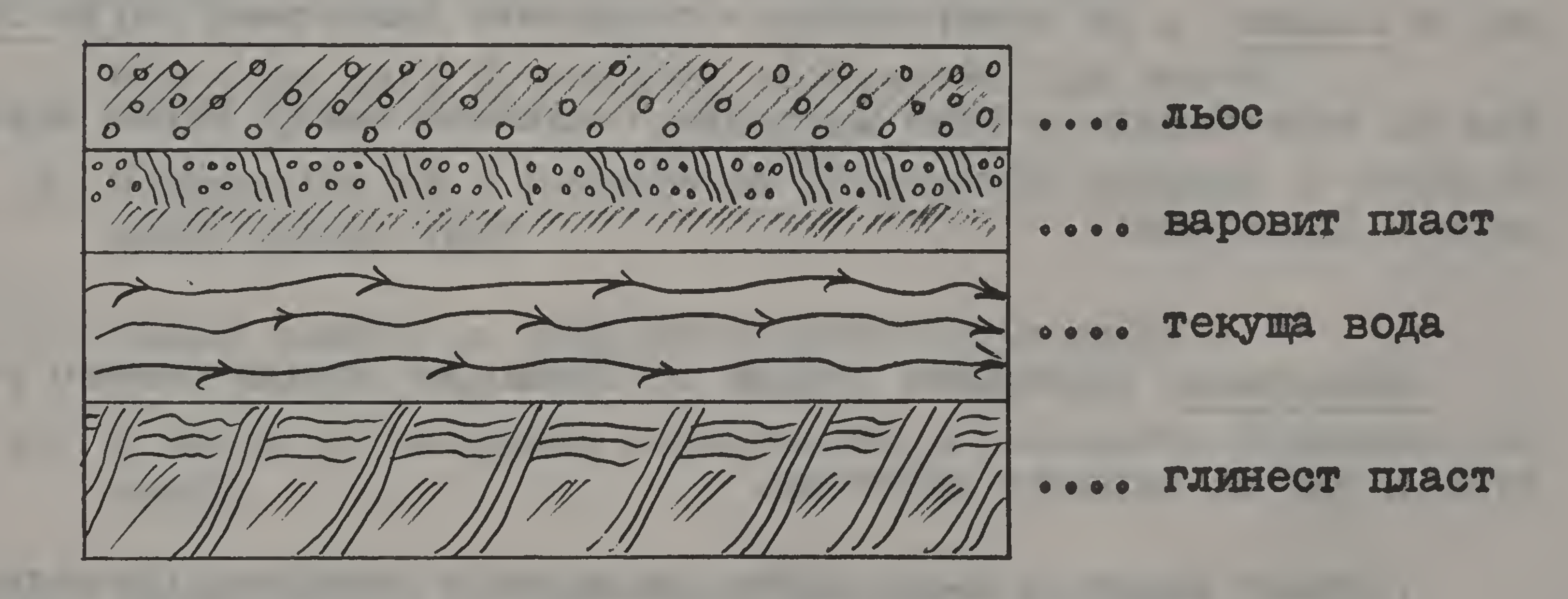
*1 декар= 1,000 кв. метра; 0.247 акър.

Дунавска Равнина.

Дунавската равнина е най-обширната равнина на Балканския полуостров. Тя се простира между северните предпланини на Стара планина и река Дунав - на север, и от река Тимок - на запад, до Черно море - на изток.

Средната височина на Дунавската равнина е 200-300 м, но тя е изпълнена с много хълмове, някои от които достигат до 500 м. Почвата е плодородна - много сгодна за житни храни и други посеви.

Устройство на Дунавската равнина.

Долината на р. Янтра дели Дунавската равнина на две части - Западна и Източна.

Западната Дунавска равнина е по-ниска, няма никакви гори. Около Плевен се намират по-големи възвишения, които се издигат като естествена крепост. Пролет при дъждове в Ломско и Оряховско, където равнината не е разработена, има просторни ливади. Лете всичко

изгаря, почвата се пропуква и всяка растителност изчезва до есента, до нови напоителни дъждове. Дунавската равнина е житница на България. В нея растат всякакви житни и индустриални растения. Селата са струпани покрай бреговете на реките, които напояват зеленчуковите градини. По хълмовете и по брега на Дунава се отглеждат лозя.

Източната Дунавска равнина е по-висока от западната. Средната й височина е 300 м. Особено хубав изглед имат столовите възвишения-Шуменското плато, Провадийското плато с Мадарските скали и Авренското плато, което свършва до нос Галата на Черно море.

Източно от поречието на Янтра, ограден от Преславската планина, е Сланик, а на североизток - гористият Делиорман /Луда гора/. Все на североизток е Южна Добруджа, включена между Черно море, Дунава и Делиорман.

Напояване. Делиорман страда от безводие поради самото устройство и вид на земните пластове.

Горният пласт е льос, който на места е отнесен. По-надолу се намира един варовит пласт. Този пласт попива дъждовната вода. Третият пласт е глинест. Там водите се спират и почват да текат подземно, според наклона - към Дунава или Черно море. Населението копае кладенци, за да достигне тази подпочвена вода.

На някои места глинестият пласт се намира близо до повърхнината на земята, водата си пробива път и избликва като голям извор,

както е при Девненските извори /Варненско/. Водата на тези извори се използува и за движение на мелници.

Въпроси:

1. През кои страни протича реката Дунав? Къде се влива тази река?

2. Каква е дължината на р. Дунав? Какво е стопанското ѝ значение за България?

3. Плавателна река ли е реката Дунав?

4. Какви са: средната дълбочина на реката Дунав, средната ѝ широчина, и какъв е българският бряг?

5. Препитава ли се българското население от р. Дунав?

6. Какви са границите на Дунавската равнина?

7. Коя река дели Дунавската равнина на две части?

8. Плодородна ли е почвата на Дунавската равнина и какви посеви растат там?

9. Какво знаете за Западната Дунавска равнина?

10. С какво се занимава населението в Западната Дунавска равнина?

11. Какво знаете за Източната Дунавска равнина?

12. Какво е устройството на почвата в Източната Дунавска равнина?

13. Какво знаете за напояването в Източната Дунавска равнина?

14. Какво знаете за Делиорман?

15. Защо наричаме Дунавската равнина - "Житница на България"?

Лекция V.

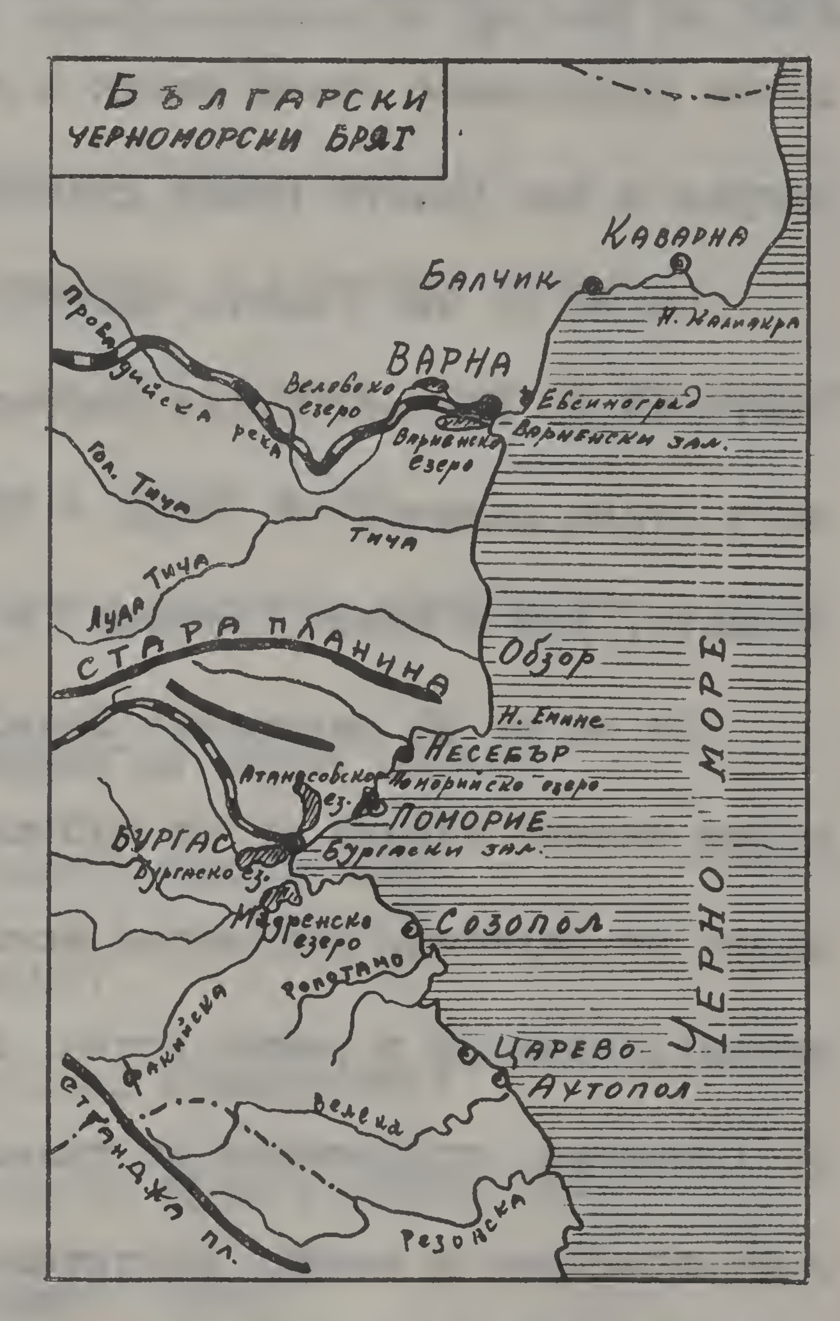
ЧЕРНО МОРЕ

Черно море мие българските източни брегове. То е 4 пъти по - голямо от България. Преди милиони години то е било затворено море-езеро, свързано с Каспийско море. Но поради сътресения, причинени от мощни вътрешни сили, явили се около него процепи - сегашните протоци Босфорът и Дарданелите, чрез които се свързва с Бяло море, а оттам със Средиземно море. Тогава се е отделило от Каспийско море.

По североизточните брегове на Черно море няма високи планини, които да спират студените ветрове. Есен и зиме морето е бурно. Според легендата, че някога корабоплаването е било опасно и жертвите на морето били големи, то е било наречено "Черно". При днешните усъвършенствувани условия за плаване тези бури не представляват такава опасност.

Соленост. В Черно море се вливат големи, пълноводни реки - /Дунав, Днестър, Днепър и др./, които внасят сладки води, поради което морската вода не е много солена. Черноморските крайбрежия не са много топли, затова не стават усилени изпарения. От 1000 литра черноморска вода се получава само 18 кг сол, докато 1000 литра вода от Средиземно море дава 37-39 кг сол.

Животни и растителност. Черно море се излива в Мраморно море чрез едно повърхно течение, което носи леки и сладки води. Под него има друго, долно течение, с по-солени и по-тежки води, което върви от Мраморно море към Черно. Леките повърхни води винаги са проветрени, защото имат досег с въздуха, но като по-слабо солени те не могат да паднат надолу, за да стане обмен и проветряване в дълбоките морски пластове. В големите дълбочини с векове се е насъбрал отровният газ "сероводород". Ето защо на дълбочини повече от 200 метра в Черно море няма никакъв живот. Сравнително с другите морета животните и растенията в Черно море са по-малко видове. По-известни са: млекопитаещи - делфини /морска свиня/, морски раци; риби - скумрия, паламуд, кефал, стриди и др.

Морето покрай българското крайбрежие е плитко. Големи дълбочини до /2,244 м/ има южно от Кримския полуостров.

Стопанско значение. Черно море е от голямо търговско значение за България. Чрез него България се свързва със Съветския съюз и

и всички презморски страни, като може да получава и изпраща стоки по евтин морски път.

Черноморското крайбрежие е много хубаво и разнообразно. От румънската граница на юг брегът в началото е нисък, блатист, но после постепенно става висок и скалист. След това между нос Евксиноград и нос Галата прави дълбока извивка - Варненския залив.

На юг от нос Галата брегът на места е нисък, особено при устието на р. Камчия. После постепенно се повдига до нос Емине, където Стара планина се среща с Черно море. Нос Емине се забелязва отдалеч. Той е скала, висока 70 м.

По на юг са заливите: Несебърски, Поморийски и големият Бургаски залив. Следва на юг най-живописният - Странджански бряг. Редуват се залесени планински носове, резделени от тесни заливи, проникнали навътре в речни устия. Особено привликателна е долината на р. Ропотамо, притисната от хълмове, залесени с особена увивна, средиземноморска и местна растителност.

В Черно море няма острови.

Черноморското крайбрежие е било заселено още от IV в. пр. Хр. от колонисти - стари гърци /елини/. Като настанили по българския бряг колониите си, те улеснили търговията си с жителите по бреговете на Черно море - Днешна България, Добруджа и Южна Русия.

Въпроси:

1. Колко е голямо Черно море?
2. Чрез кои протоци се свързва Черно море с Бяло море?
3. Има ли високи планини по североизточните брегове на Черно море?
4. Какво знаете за солеността на Черно море?
5. Какви са посоките на повръхното и долното течения?
6. Защо на дълбочина повече от 200 м. няма живот в Черно море?
7. Кои са по-известните риби в Черно море?
8. Плитко ли е морето покрай българското крайбрежие и къде има по-големи дълбочини?
9. Какво е стопанското значение на Черно море?
10. Какво знаете за Черноморското крайбрежие?
11. Има ли острови в Черно море?
12. Кога е заселено черноморското крайбрежие?
13. Кои са били първите жители по това крайбрежие?
14. С кого са търгували древните гърци?
15. Къде е най-живописно българското крайбрежие по Черно море?

Задачи:

Посочете на картата Черно море! Вижте между кои държави е разположено! Измерете дължината и широчината на Черно море и направете сравнение с повърхнината на България! Посочете заливите и полуостровите в Черно море!

Лекция VI.

СРЕДНА ГОРА и ЗАДБАЛКАНСКИ ПОЛЕТА

Средна гора.

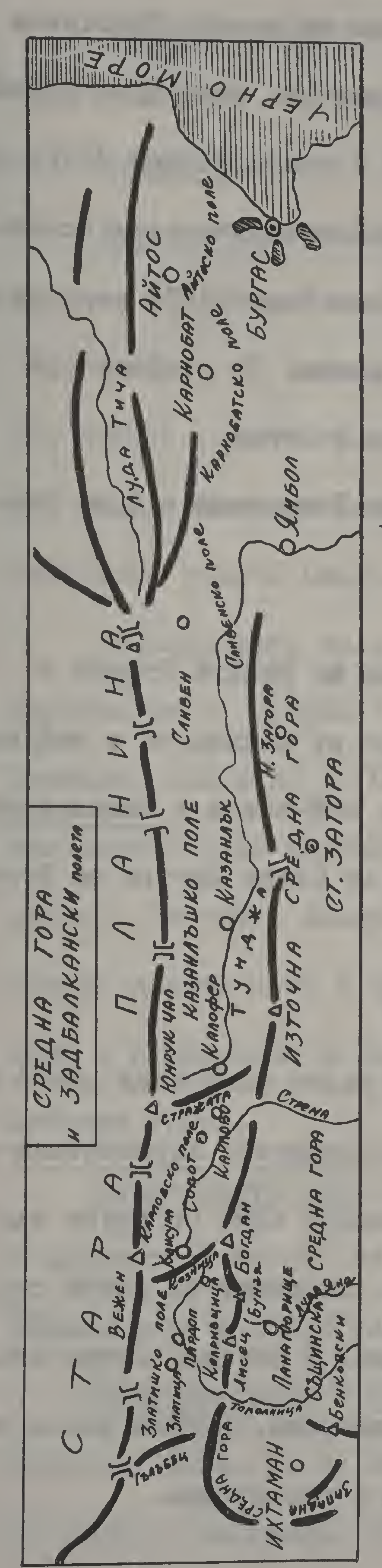
Средна гора се издига на юг от Стара планина. Тя започва от р. Искър в Софийско поле и свършва до завоя на р. Тунджа при гр. Ямбол. Простира се успоредно със Средна Стара планина, от която я отделят Задбалканските полета. Тракийската низина я отделя от Родопите.

Средна гора е ниска и лесно проходима. Върховете ѝ рядко надминават 1000 м. височина. Северните ѝ склонове се спущат по-стръмно, а южните са по-полегати и са покрити с ниви, лозя и розови градини. През планината минават много проходи - шосета, които свързват Тракийската низина със Задбалканските полета.

Планината е обрасла с гъсти дъбови и букови гори. Из тях живеят много диви животни: сърни, лисици, диви свини, вълци и др.

По билото на планината има обширни пасища. Лете там пасат много стада едър и дребен добитък, от млякото на които приготвят доброкачествено сирене, кашкавал и масло.

От гористите склонове на планината извират много потоци и реки, които текат из красиви долини. Най-големи от тях са Луда Яна и Тополница. Тополница и Стрема прорязват планината и образуват красиви проломи.

От двете страни на Средна гора има много топли минерални извори. Някои от тях /Солудервентските, Хисарските, Павел баня, Кортенските и др./ са лековити, затова лете ги посещават много хора.

Реките Тополница и Стрема делят планината на три части: Западна /Ихтиманска/, Същинска /Средна/ и Източна /Сърнена гора/.

Западна Средна гора започва от реката Искър и свършва до пролома на реката Тополница. Сред нея се намира Ихтиманското поле. То е високо. По него има много пасища, затова там е развито скотовъдството.

През Западна Средна гора минава важната международна железопътна линия. Тя води от Драгоман през София за Цариград. От нея се отделят клонове за други градове. В Западна Средна гора е и проходът Траянови врата. Някога в този проход българският цар Самуил нанесъл страшен удар на византийския император Василий II и разбил войските му. Василий едва се спасил с бягство.

Същинска Средна гора започва от пролома на реката Тополница и свършва до пролома на реката Стрема. Тази част от планината е най-висока и най-гориста. Най-висок връх в нея е голям Богдан /1573 м/. Друг връх е Лисец. В подножието му се намира историческата поляна Оборище, оградена с вековни букови гори. През април 1876 год. там се е събрало Първото Българско Народно Събрание. То трябвало да определи деня, в който българският народ да въстане.

От Същинска Средна гора извират реките Тополница и Луда Яна. Те се вливат в река Марица.

Източна Средна гора започва от пролома на реката Стрема и свършва до завоя на реката Тунджа. Тая част от планината е най ниска, затова е лесно проходима. От проходите най-важен е Змеевският. По него е прокарана и железопътната линия от Стара Загора за Русе.

Задбалкански полета.

Между Стара планина и Средна гора се редят едно след друго полетата: Златишко, Карловско, Казанлъшко, Сливенско, Карнобатско и Айтоско, наречени Задбалкански. Те са отделени едно от друго със седловини, които съединяват двете планини. Напояват се добре от множество старопланински и средногорски реки и потоци. Стара планина пази тия полета от сухите и студени ветрове. Затова някои от тях имат мек и приятен климат. Почвата им е плодородна.

Златишко поле е доста високо. То е прохладно. Покрито е с обширни пасбища. Там виреят добре житните растения и овощните дървета, особено орехите.

Карловското поле се напоява от р. Стрема и притоците ѝ. Тя извира от в. Вежен, тече по южните склонове на Средна Стара планина и се влива в р. Марица, недалеч от Пловдив. Карловското поле е низко, топло и много плодородно. То е добре обработено. Навред се виждат ниви, лозя, розови и овощни градини. В това поле се произвежда най-много розово масло, което се продава в чужбина.

Казанлъшкото поле се простира на изток от Карловското. То се напоява от р. Тунджа и притоците ѝ. Тунджа извира от Средна Стара планина, близо до в. Юмрукчал, и се влива в Марица при Одрин. Казанлъшкото поле наричат още Розова Долина. През май, когато цъфтят розите, Розовата долина е чудно красива и приятна. Ала истинската Розова долина сега е Карловското поле, защото розата в Казанлъшкото поле е изкоренена на много места и вместо нея засяват пиретрум и ментови треви.

Сливенското поле е обширно, низко и равно. Ала то е песъчливо и чакълесто, затова не е много плодородно. В него има пасища и скотовъдството е добре развито.

Карнобатското и Айтоското полета се намират на изток от Сливенското поле. Те са низки и плодородни полета. В тях виреят отлично житните растения. Из Карнобатското поле пасат големи стада овце.

Въпроси:

1. Къде е разположена Средна гора?
2. Лесно проходима ли е Средна гора?
3. Кои са по-големите реки, които извират от Средна гора?
4. На колко части се дели Средна гора и кои са те?
5. Къде започва и свършва Западна Средна гора?
6. Коя железопътна линия минава през Западна Средна гора?
7. Какво знаете за Същинска Средна гора?
8. Какво знаете за Източна Средна гора?
9. Кои полета се наричат Задбалкански?
10. Плодородни ли са Задбалканските полета?
11. Какво знаете за Златишкото поле?
12. Какво знаете за Карловското поле?
13. Какво знаете за Казанлъшкото поле?
14. Какво знаете за Сливенското поле?
15. Какво знаете за Карнобатското и Айтоското полета?

Задачи:

Посочете на картата планината, която се издига на юг от Стара планина и се простира успоредно с нея! Начертайте скици на Средна гора и изучете върховете, проходите и селищата! Намерете на картата полетата, които се затварят между Стара планина и Средна гора! Начертайте скица на Задбалканските полета с изучените реки и селища в тях!

Лекция VII.

ТУНДЖАНСКА ОБЛАСТ и ТРАКИЙСКА НИЗИНА

Тунджанска област.

Тунджанската област граничи на запад с долината на р. Ракитница /Сазлийка/, приток на Марица, и със самата р. Марица, а на изток опира до Черно море. Планините в тази област са слабо нагънати, но някога са стояли в по-тясна връзка с Родопите. През областта протича р. Тунджа.

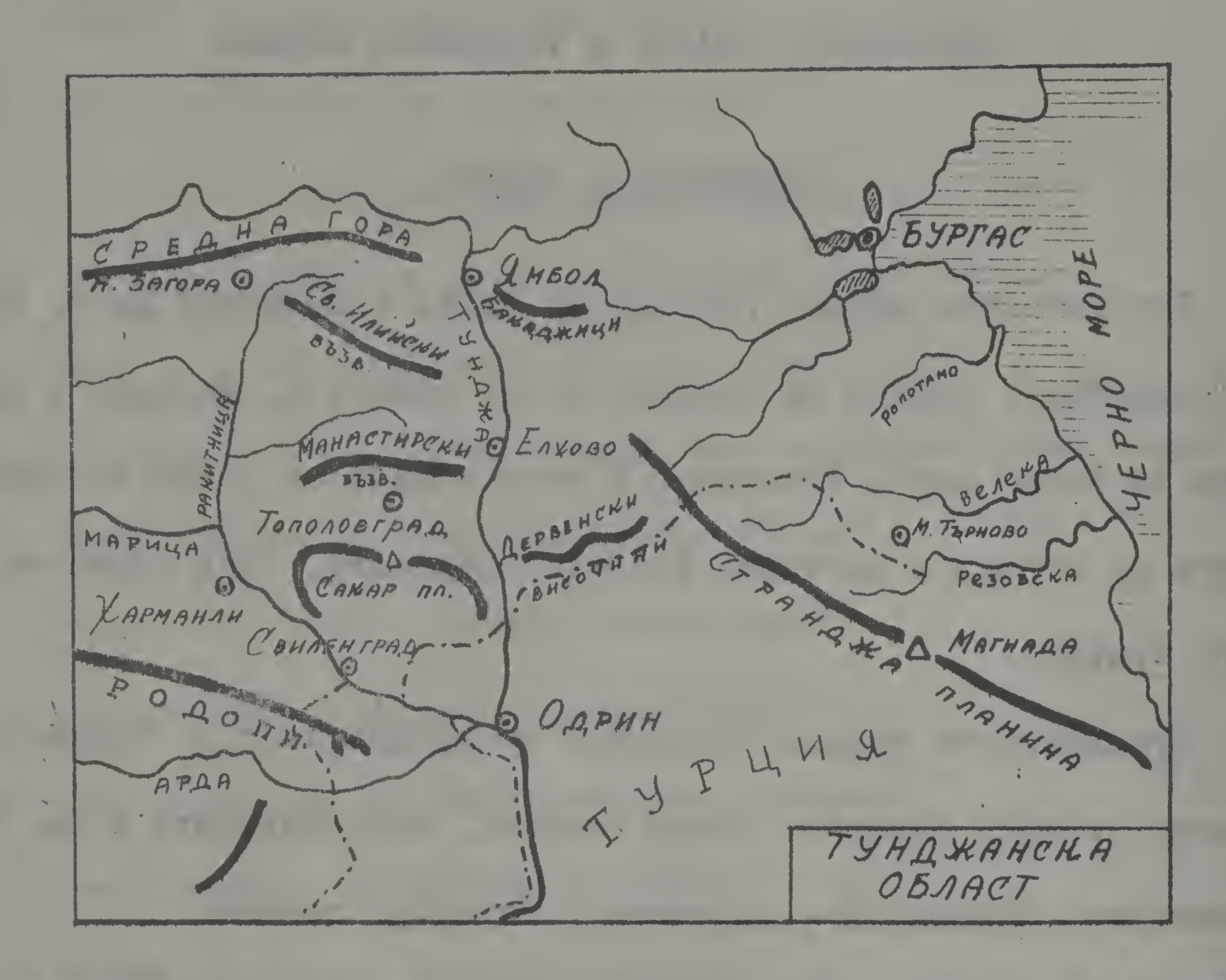
Тунджанската област се състои от долината на р. Тунджа и от няколко отделни планини: Сакар планина, Манастирските и Св. Илийски възвишения, Дервенските височини и Странджа планина.

Между Марица и Тунджа се издига Сакар планина, обрасла с гори и пасища, използувани за скотовъдство. В нея има запазени следи от най-първобитното население на Балканския полуостров.

На север от Сакар планина са Манастирските и Св. Илийски възвишения, богати с железни руди. На изток от тях се издигат четири вулканически конуса - Бакаджиците.

Между тези хълмове се намира добре напоеното от Тунджа Ямболско поле, топло и добре разработено. Произвеждат се житни храни, слънчоглед, памук и зеленчуци.

Източно от Сакар са Дервенските възвишения. По тяхното било върви границата с Турция.

Странджа планина върви успоредно с черноморското крайбрежие. Към морето се спуща по-стръмно, на дълги ридове, които образуват живописни полуостровчета, между които морето се промъква дълбоко в сушата /фиордове/.

Най-високият връх на Странджа - Голяма Магиада се намира в Турция.

Влиянието на Черно море, което смекчава климата, се чувствува и в крайно разнообразената растителност на планината: срещат се средиземноморски растения /зеленика, дива маслина, южен дъб/ и животни /чакал, язовец, фазан/.

Странджа е вододелна планина; тя изпраща реки на Черно море и много притоци на Марица, която се влива в Бяло море. Р. Резовска е погранична; р. Ропотамо тече през красива долина; р. Средецка се влива в Мадренското езеро.

Тракийска низина.

Тракийската низина е най-голямата низина в България. Тя се простира на север от Родопите, на юг от Средна гора, на изток от Ихтиманска Средна гора и на запад от низките планински възвишения на Тунджанската област.

Низината има мек климат. Стара планина я пази от сухите и студени североизточни ветрове, а от Бяло море прониква топлият беломорски вятър - южнякът. В нея виреят сусам, анасон, ориз, памук и други растения, каквито в Северна България няма.

Тракийската низина се напоява от реката Марица и притоците ѝ. Марица е най-голямата българска река. Тя извира от Рила планина, тече бавно през Тракийската низина и се влива в Бяло море. Десните ѝ притоци - Чепинска река /Ели дере/, Стара река, Въча, Асеновица /Чая/ и Арда - извират от Родопите. Леви притоци на река Марица са: Тополница, Луда Яна, Стрема, Ракитница /Сазлийка/ и Тунджа. Първите две реки извират от Средна гора, а Стрема и Тунджа - от Стара планина. В долните си течения някои от притоците на река Марица напоя-

ват чрез канали оризища, ягодови ниви, зеленчукови и овощни градини.

Съобщенията в Тракийската низина са добре уредени. Много шосета и железопътни линии свързват градовете и селата.

Тракийската низина е гъсто населена. Плодородната почва, доброто напояване и мекият климат я правят извънредно плодородна.

От Източна Средна гора се спущат Чирпанските възвишения. Те я делят на две полета - Пловдивско и Старозагорско.

В северните поли на Родопите е разположена Хасковската котловина. Тя прилича по всичко на Тракийската низина и е част от нея.

Пловдивското поле заема западната част на Тракийската низина. То е низко, равно и много плодородно. Сред полето се издигат седем

хълма, наречени "тепета". Градът Пловдив е застроен върху тях. Полето е обработено грижливо. В него виреят всички видове храни. През Пловдивското поле минава важният път, който води от Западна Европа за Цариград. Полето е гъсто населено.

Старозагорското поле се простира на изток от Пловдивското. То е три пъти по-малко и не е тъй равно като него. Напоява се от реката Марица и притока ѝ Ракитница /Сазлийка/. Полето е по-топло, прочуто с пшеница "загария". Сади се слънчоглед и памук; има лозя и овощни градини.

Въпроси:

1. Кои са границите на Тунджанската област?

2. От кои отделни планини се състои Тунджанската област?

3. Какво знаете за Сакар планина?

4. Какво произвежда Ямболското поле?

5. Какво е влиянието на Черно море в Странджа планина и какво знаете за нея?

6. Кой е най-високият връх в Странджа планина и къде се намира той?

7. Защо наричаме Странджа планина - "вододелна планина"?

8. Кои са границите на Тракийската низина?

9. Какъв е климатът в Тракийската низина и какви растения виреят там?

10. От кои реки се напоява Тракийската низина?

11. На колко полета се дели Тракийската низина и кои са те?

12. Какво знаете за Пловдивското поле?

13. Какво знаете за Старозагорското поле?

14. Добре ли са уредени съобщенията в Тракийската низина?

15. Гъсто населена ли е Тракийската низина?

Задачи:

Проследете р. Тунджа от изворите до влизането й в р. Марица! Проследете р. Марица и притоците й! Начертайте скици на Тунджанската област и Тракийската низина с изучените планини, реки и селища! Намерете на картата земите, които се простират от двете страни на р. Тунджа и р. Марица!

Лекция VIII.

Р О Д О П И

Родопите са разположени между долините на Марица - на север и изток, Места - на югозапад, и Беломорската низина - на юг. Никоя планина на Балканския полуостров не заема такова широко пространство: на шир - 60 до 100 км., на дължина - 250 км.

Родопите са стара масивна планина. Те са величествена естествена крепост, която се издига над Тракия и Беломорската низина.

Родопите са много пространни и трудно проходими, затова са голяма пречка за бързите съобщения между Тракия и Беломорската низина. Пътища вървят по речните долини и минават през високи била.

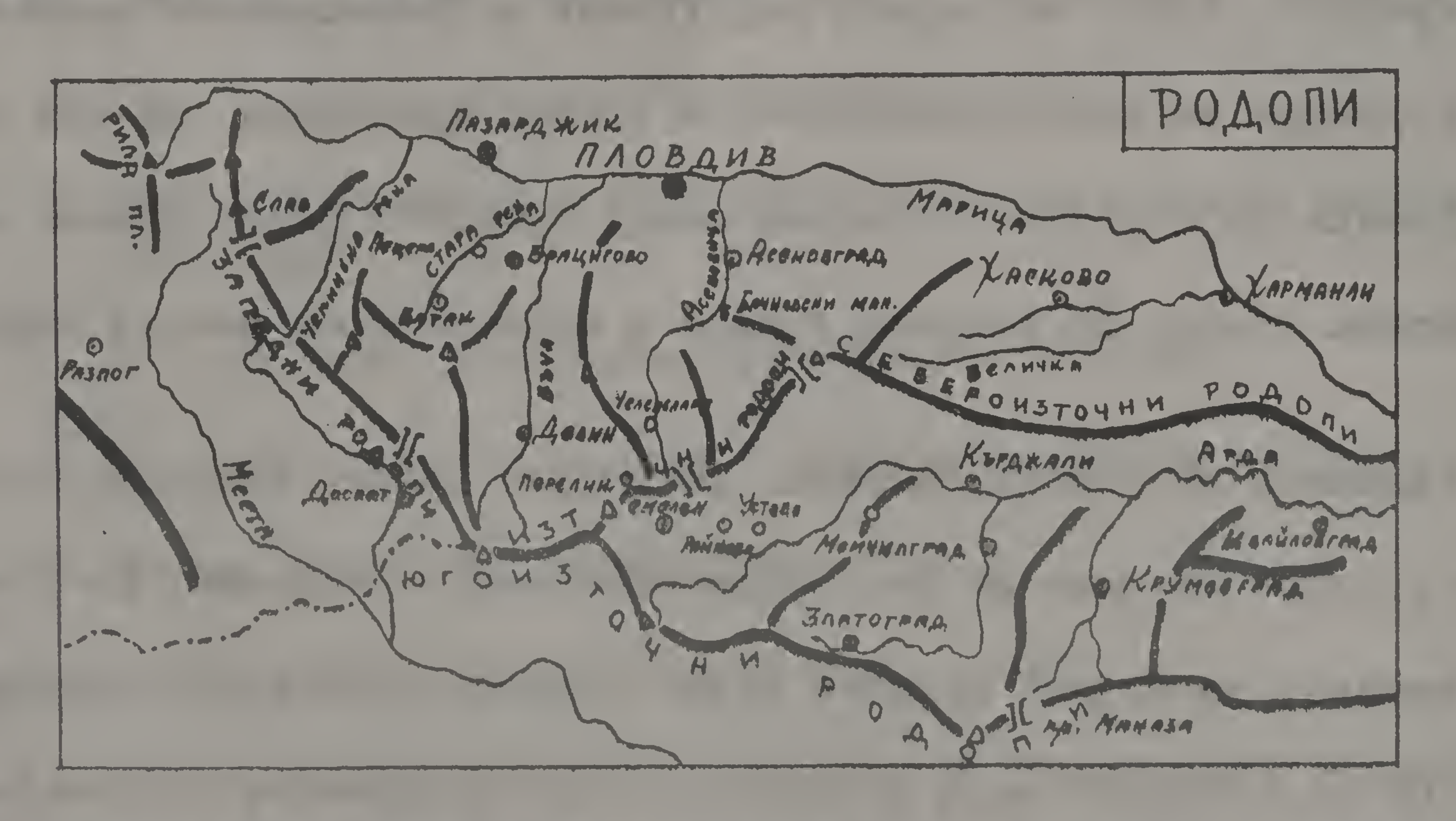
Родопите са висока планина. Те спират южните ветрове, поради което топлото влияние на Бяло море значително отслабва. Но тази голяма планина изстудява водните пари, създава условия за обилни валежи. От нея извират реки и потоци, които подхранват водите на река Марица, без която не е възможен животът в Тракийската низина.

Родопите имат и голямо военно значение. Проходите им минават през тесни и лесно защитими клисури. Тази обширна планина е истинска крепост на южната граница.

Родопите са <u>вододелна планина</u>: те изпращат притоци на Места – от една страна, а от друга – на Марица.

Десните притоци на Марица текат по северните склонове на Родопите като буйни и многоводни реки през тесни, живописни клисури. Тези реки се използуват за дъскорезни, за добиване електрическа сила, свличане трупи и др.

Просторните планински пасища се използуват за скотовъдството в Родопите. Планината е богата с иглолистни гори. Тя изобилствува с <u>дивеч</u>: мечки, вълци, диви свини.

<u>Минералните богатства</u> в Родопите са изобилни, но още не са добре проучени: оловно-сребърни, железни, цинкови, медни руди и кариери за мрамор. Из недрата им има лечебни извори.

<u>Родопите са рядко населени</u> с българи-християни и българи-мохамедани /помаци/. В източните Родопи живеят и малко турци. При това

голямо горско богатство, при огромната пасбищна площ, населението мъчно се препитава поради липса на превозни средства и модерна техника за използуване.

В Западните Родопи се използува горското богатство, пасбищата, водните сили. Житни храни малко се сеят. Става слаба ръж. По котловините добре вирее лен. В източната част на Родопите става най-доброкачествен тютюн.

Родопите се делят на два дяла: Западни и Източни.

Западни Родопи.- Те са тясно свързани с Рила планина. Границата между двете планини минава източно от рилския връх Белмекен. Простират се до реката Асеновица. Най-висок връх в тях е Слав /Джаферица/-2,306 м. Те са обрасли с обширни иглолистни гори. Сред Западните Родопи е хлътнала богатата с топли минерални води- Чепинска котловина.

Източни Родопи.- Те се издигат на изток от връх Перелик и река Асеновица. Дълбоката и широка долина на река Арда ги разделя на два дяла: Североизточен /между Арда и Марица/ и Югоизточен /между Арда, Марица и Бяло море/. Североизточният дял спуща мощни планински склонове на север, между които минава Беломорският проход. През Югоизточните Родопи минава проходът Маказа, който води от Момчилград за Гюмюрджина и Беломорска Тракия.

Въпроси:

1. Къде са разположени Родопите?

2. Защо казваме, че никоя планина на Балканския полуостров не заема такова широко пространство?

3. Естествена крепост ли са Родопите?

4. Лесно ли е съобщението между Тракия и Беломорската низина?

5. Какво е военното значение на Родопите?

6. Защо казваме, че Родопите са вододелна планина?

7. Какви животни живеят в Родопите?

8. Има ли минерални богатства в Родопите?

9. Гъсто населена ли е тази планина и какви са жителите ѝ?

10. Лесно ли се прехранва населението в Родопите?

11. На колко части се делят Родопите и кои са те?

12. Какво знаете за Западните Родопи?

13. Какво знаете за Източните Родопи?

14. На колко дяла се делят Източните Родопи?

15. Кои са по-важните проходи в тези части от Източните Родопи?

Задачи:

Разграничете Родопите на север и на юг, на изток и на югозапад! Измерете пространството им на шир!

Посочете изворната област на реките Марица и Места и вододелното им било!

Долините на кои реки се използуват за ж.п. линии в Западните Родопи? Кои градове се свързват с тези ж.п. линии? Идете от Пловдив през долината на Чепеларска река в Беломорската низина! Идете от Хасково в Момчилград и оттам в Гюмюрджина!

Лекция IX.

РИЛА

Рила се издига като мощна планина в средата на полуострова. Тя е най-висока планина не само в България, но и в цяла югоизточна Европа. Оградена е с Долнобанско, Самоковско, Дупнишко, Горноджумайско и Разложко полета. Здраво е свързана на изток с Родопите, а чрез Шипочанската седловина се свързва със Средна гора. Долината на Струма я отделя от Осогово планина.

Рила съставя част от Рило-Родопския масив, но тя се отличава по форма не само от Родопите, но и от другите български планини. Нейните върхове са високи, остри, със страшни наклони, назъбени, скалисти и голи. Надолу се спущат сипеи, а под тях се явява растителност - зеленината на алпийските пасища.

По Рила има следи от заледяване преди много хиляди години. В тази планина има също и много езера, 145 на брой.

Рила, като висока планина, постоянно изстудява и сгъстява водни пари, поради което получава много валежи. Езерата дават начало на много буйни потоци и реки. Планината носи името си от най-древното население на полуострова - "траките" - които я нарекли Рила, което ще рече "многоводна". Места, Искър и Марица, най-дългите реки в България, вземат началото си от високите дялове на Рила.

Рила изпраща на Струма три важни притока: Рилска река, Джерман

и Джумайска Бистрица. Долините на тези реки дълбоко са разчленили снагата на планината. Лесен достъп има в планината и чрез долините на Леви, Бели и Черни Искър, които са началото на р. Искър.

Растителност и животни. В полите на Рила се срещат широколистни гори, главно дъбови, а до към 1000 м. са буковите гори. По-горе, до 2000 м., се ширят иглолистни гори - борови и елови. По-нататък, над горите са пространните алпийски пасища с много видове тревисти растения, като алпийската роза.

По високите заострени върхове на Рила живеят черни и царски орли и други грабливи птици, а в горите се крият белки, златки, диви котки и рисове. По пасищата пасат диви кози.

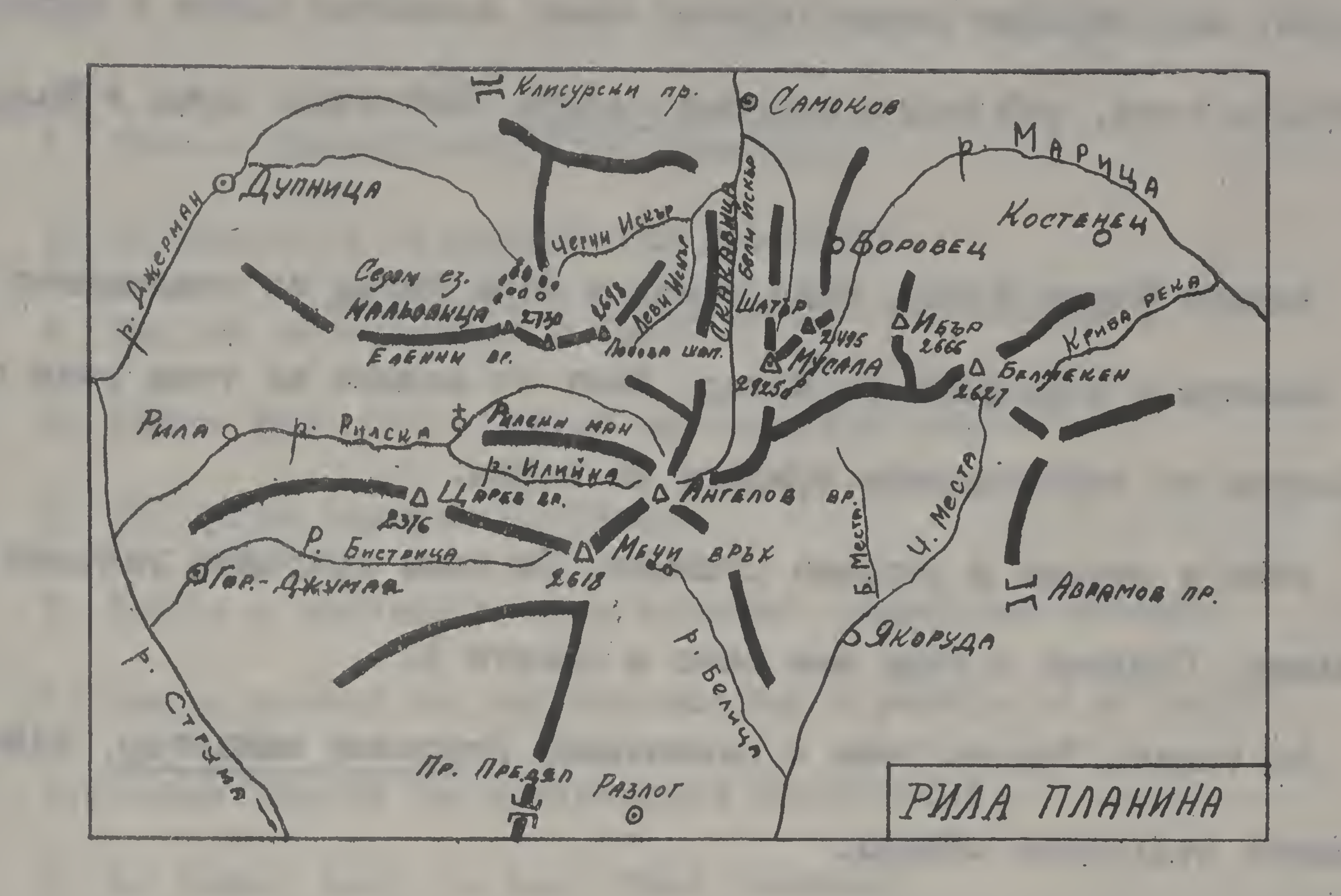
В Рила се срещат вълци, мечки, лисици, диви свини и други някои, които отдавна са изтребени в Средна Европа.

В езерата се развъжда пъстърва.

Минералните богатства на Рила са много големи, но не са добре проучени. Железните руди някога са били разработвани, реките изобилствуват със златоносен пясък и руди. Има кариери за мрамор. Минерални извори има в полите на планината.

Рила се разделя на четири дяла от долините на реките.

1. Най-висок е източният или Мусаленски дял, който се простира между Бели Искър и Крива река. Тук се издига върхът Мусала-2925 м., най-висок на Балканския полуостров, често потънал в мъгли и закрит от облаци. На връх Мусала има метеорологическа станция.

2. <u>Среден дял.</u> Обширни поляни и многобройни големи планински езера внасят разнообразие в този дял на Рила, който се простира между Леви Искър, Бели Искър, Рилска река и Илийна. Най-важна част тук е <u>Скакавица.</u>

3. <u>Югозападният дял</u> се издига над долините на Рилска река, Струма, Джумайска Бистрица и Разложко поле. Най-високите върхове са <u>Царев връх</u> и <u>Мечи връх.</u> Този клон отива на юг до седловината Предял, която свързва Рила с Пирин.

4. <u>Северозападният дял /Пашаница/</u> е заграден от долините на Рилска река и Струма и от Самоковско и Дупнишко полета. И този дял има всичките черти на високата планина. По назъбените била, остри

върхове, многобройни снежни преспи зиме, алпийски езера и пространни борови гори, той много напомня Алпите. Най-висок връх е Мальовица.

Реките Черни Искър, Бели Искър и Леви Искър се съединяват над гр. Самоков и образуват р. Искър. Част от водите на тези реки се използува за задоволяване нуждите на София.

Рила е висока и стръмна планина. Тя няма природни условия за поселища. Градове и села има само в полите ѝ.

На самата Рилска река е разположен Рилският манастир, най-почитаната българска обител.

Въпроси:

1. Къде е разположена Рила планина?

2. По какво се отличава тази планина?

3. Има ли много езера в Рила?

4. Кой е дал името "Рила" на тази планина?

5. Кои реки извират от Рила?

6. Какъв е достъпа в тази планина: лесен или мъчен?

7. Какво знаете за растителността и животните в Рила?

8. Какво знаете за минералните богатства?

9. На колко дяла се дели Рила планина?

10. Какво знаете за Източния или "Мусаленски" дял?

11. Какво знаете за Средния дял?

12. Какво знаете за Югозападния дял?

13. Какво знаете за Северозападния дял /Паданица/?

14. Защо реките Черни Искър, Бели Искър и Леви Искър са важни?

15. Къде е разположен Рилският манастир?

Задачи:

Посочете на картата седловината, с която Рила се свързва със Средна гора! Посочете полетата, които ограждат тази планина; долините, които я отделят от Родопите и високите ѝ върхове!

Направете скица на Рила планина!

Лекция X.

ПИРИН и ВИТОША

Пирин.

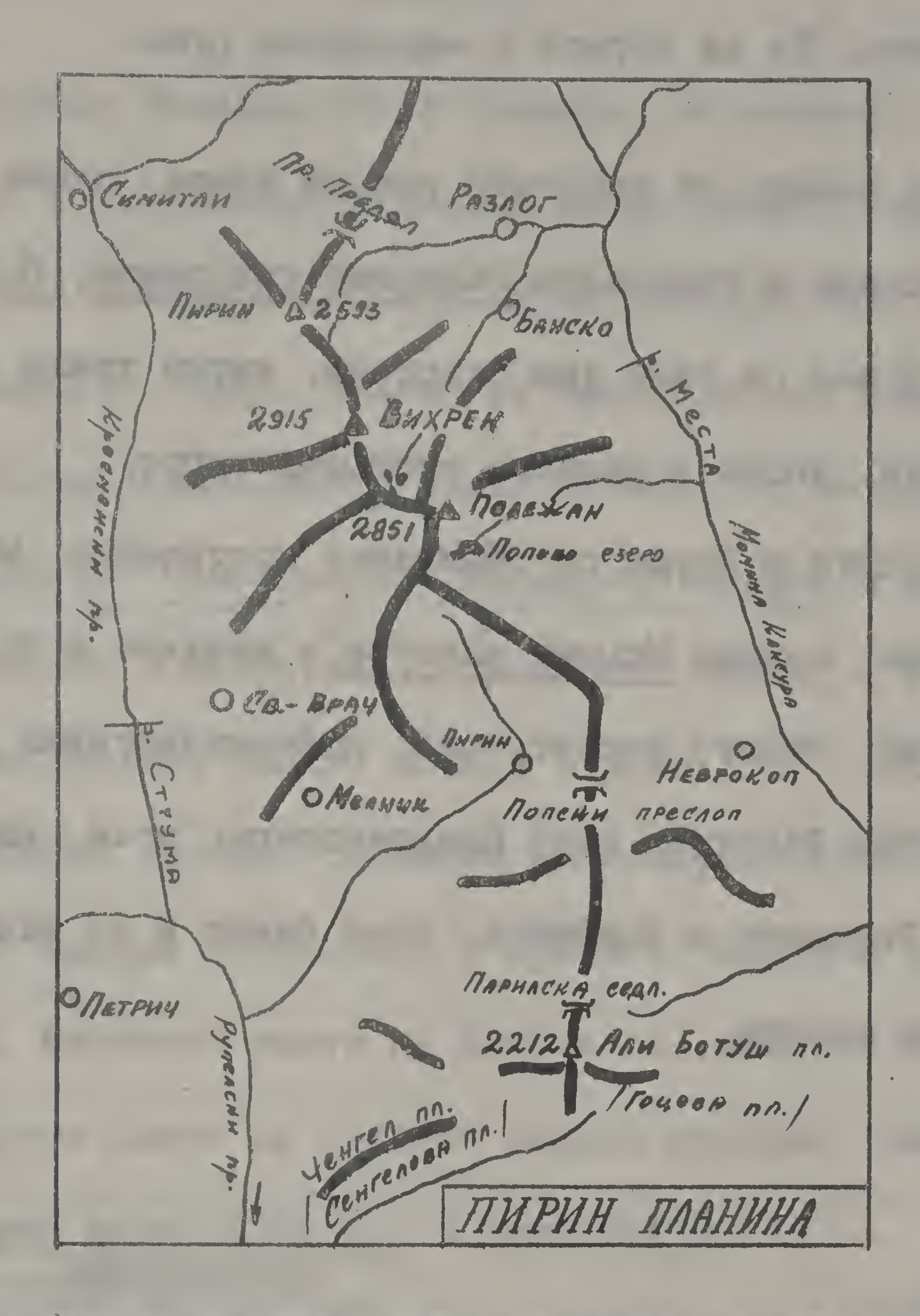
На юг от прохода "Предял" започва една величава планина, оградена на запад от долината на Струма, а на изток - от долината на Места. Това е легендарната Пирин планина!

В Пирин различаваме два дяла: северен - висок и южен - низък. Южно от Предял планината се издига все повече до най-високия връх - Вихрен /2915 м./.

Подобно на Рила, и Пирин има алпийски характер: следи от старо заледяване, езера, водопади и др. Но билата ѝ са по-стръмни, върховете - по-мъчнодостъпни.

По ливадите и тук цъфтят алпийски растения. По варовиковите скали, на най-труднодостъпните места, се белее алпийската роза и расте еделвайс. В Пирин има над сто планински езера /от които най-голямо е Поповото езеро/- изпълнени с вкусна пъстърва, и вековни иглолистни гори - свърталища на диви свини, сърни, диви кози и др.

Пирин планина е богата. Недрата ѝ крият железни, медни, манганови руди; кариерите дават мрамори; в полите ѝ копаят каменни въглища и се използуват минералните лековити води.

Пирин планина се снишава южно от върха Орлови скали, образува седловината Попски преслоп, по която върви път от Петрич - в долината на Струма, до Неврокоп - в долината на Места.

По на юг се намира Парилската седловина.

Южно от тази седловина Пирин променя посоката си. Под различни имена тя се простира дори до Бяло море.

В посока изток-запад са планините Сенгелова и Гоцева планина /Алиботуш/, по които върви границата на България с Гърция. Южните

склонове на тези планини са покрити с широколистни гори и средиземноморски растения. Те са богати с минерални руди.

Река Места извира от високите рилски езера, слиза на юг, където напоява високата и прохладна Разложка котловина, богата с минерални извори. В нея се сеят лен, картофи, житни храни, отглеждат се и овощни дървета. Добре е развито скотовъдството.

На юг Родопите и Пирин се сближават постепенно. Места излиза от Разложко поле, минава Момина клисура и навлиза в топлата Неврокопска котловина, където виреят лозя, доброкачествени тютюни и ориз.

Места напуща България след Неврокопското поле, минава Чечката клисура между Родопите и Змийница, тече бавно и се влива в Бяло море чрез няколко ръкава.

Витоша.

Земите между Западна Стара планина, Ихтиманска Средна гора, Рила, Осогово и вододелните планини между реките Струма и Морава, представят една планинска област. През нея протичат реките Искър, Струма и Нишава, по чиито долини се нижат високи полета и котловини. В тази област лично място държи Витоша. Тя се издига величествено над Софийско, Самоковско, Радомирско полета и над Пернишката котловина. Витоша е изградена от сиенитни скали, а в полите ѝ се срещат и вулканически скали, богати с руди.

Витоша спуща стръмно оголения си северен склон към Софийско поле, а на юг минава постепенно в хребети, които я свързват с околните планини. Високите части на Витоша са заоблени плата, обширни пасища. Над тези плата се издигат редица върхове, между които най-лични са: Черни връх /2286 м./ и Резньовете.

По Витоша се охлаждат много водни пари, затова има много валежи. Водата се попива от торфената почва по високите била, процежда се и поддържа водите на многобройни рекички, притоци на Искър и Струма. Долините на тези реки в горните си части са изпълнени с големи, добре заоблени сиенитни камъни, наречени каменни реки, под които тече планинската вода.

В югоизточната част на Витоша, под Черни връх, са изворите на най-голямата река в Югозападна България - Струма. С широката си до-

лина тя открива важен и много къс път от сърцето на България до Бяло море.

Витоша е труднопроходима. Важни пътища обикалят подножието ѝ. През планината е прокаран път - шосе за хижа "Алеко" под върха Резньовете.

Някогашните богати гори са опустошени още преди Освобождението за горене и за топене на железните руди по първобитен начин. По склоновете още се срещат млади, широколистни горички - бук, лешаци, а в по-високите части има слабо запазени борови гори. Започнато е планомерно изкуствено залесяване с бор. Високо в планината е уреден разсадник за млади борчета. Като висока и стръмна планина Витоша не е заселена. От незапомнени времена Витоша е използувана като пасище. Похвалният труд на туристическите дружества създаде десетина хижи, които се посещават от хиляди туристи.

Друга важна постройка е на самия Черни връх - наблюдателницата, където се правят наблюдения от голяма научна стойност.

Витошката вода се използува за добиване електричество за столицата и за пиене.

От сиенитните кариери се получава материал за строеж и за постилане на софийските улици.

Въпроси:

1. Къде е разположена Пирин планина?
2. Колко дяла различаваме в Пирин и какви са те?
3. Какъв е характера на тази планина?
4. Какви растения и животни има в Пирин планина?
5. Има ли минерални богатства в Пирин и кои са по-важните от тях?
6. Кой е най-високия връх в Пирин?
7. Какво знаете за река Места?
8. През кои клисури минава тази река и къде напуща България?
9. Къде е разположена Витоша планина?
10. Над кои полета се издига тя?
11. Кои са по-важните върхове в тази планина?
12. Има ли много валежи във Витоша?
13. Коя река извира от Витоша?
14. Лесно проходима ли е Витоша?
15. Има ли минерални богатства в тази планина?

Задачи:

Начертайте скици на Пирин и Витоша! Намерете на картата по-високите върхове в тези планини! Вижте дали тези планини са лесно проходими! Намерете полетата, които заграждат Витоша! Намерете Разложката котловина!

Лекция XI.

СОФИЙСКО ПОЛЕ и ПЛАНИНИ, СВЪРЗАНИ С ВИТОША

Софийско поле.

От височините на Витоша се открива много добре Софийското поле, обградено от планините: Стара планина, Люлин, Витоша и Ихтиманска Средна гора. Преди много хиляди години там е плискало водите си едно голямо езеро, което се оттекло в Дунава чрез река Искър, която с течение на вековете изработила пролома си в снагата на Западна Стара планина.

Софийско поле лежи на много важен път, международния път, който идва от западна Европа и отива за Цариград.

От Софийско поле излизат пътища към Северна България и оттам - през Добруджа - за Русия; към Задбалканските полета; през Владайския проход /между Витоша и Люлин планина/ вървят железница и шосе по долината на река Струма. От Радомир един от тях води за Македония и Адриатическо море, а друг - за Беломорското крайбрежие и Солун.

Софийското поле е високо 550 м., прохладно е, но много плодородно, добре напоявано и разработено. Всички по-добре напоени от Искъра и притоците му места на полето се използуват за отглеждане

зеленчуци. В полето стават овощия, като добре виреят вишни и дюли.

По богатите пасища на оградените планини и по неразработените части на полето пасат много стада.

Планини, свързани с Витоша.

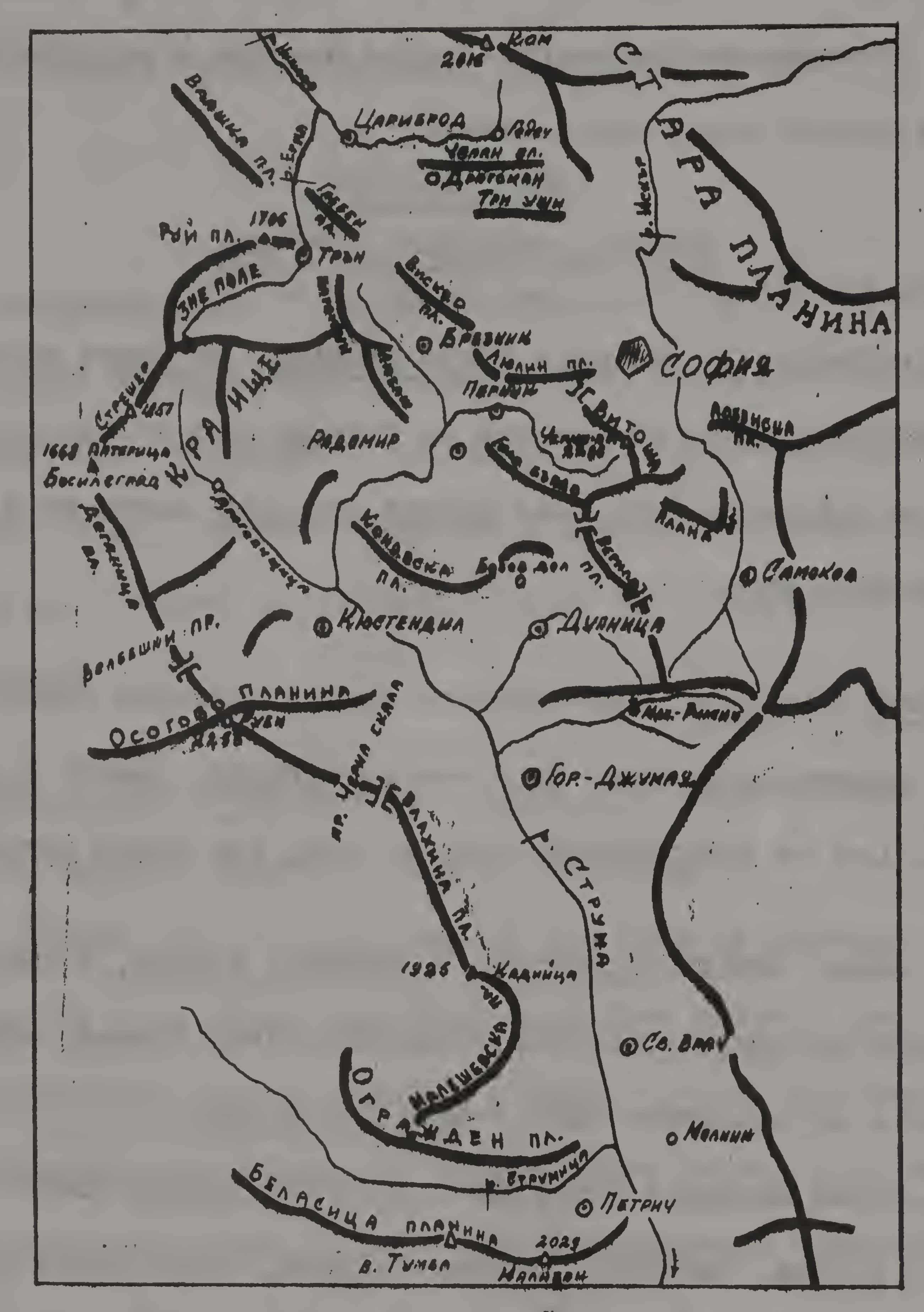
На югоизток от Витоша е Плана планина, не много висока, богата с пасища. Тя свършва до пролома на Искъра, над с. Панчарево. На юг Витоша се свързва с Рила чрез Верила планина, която дели Дупнишко от Самоковско поле.

Самоковско поле, най-високото поле в България /950м./, е прохладно, покрито с пасища. Не е населено гъсто, защото е слабо плодородно. Сее се ръж, стават картофи, лен, има малко овощни градини.

На запад, между Радомирско и Дупнишко полета, е слабо залесената Конявска планина, богата с каменовъглени залежи, които се използуват в югозападната част - мина Бобов дол.

На запад Витоша се свързва с пл. Голо бърдо, която е гола и не много висока. Загражда Пернишкото поле, което преди хиляди години, когато по българските земи е имало друг климат, е било езеро, оградено с непроходими иглолистни и широколистни гори. Затрупани под почвата, тези гори заедно с блатната растителност, са се обърнали на залежи от каменни въглища. Това подземно богатство издигна Перник като важен минен град и продължава да привлича население във

връзка с добива и преработката на каменни въглища.

На северозапад от Голо бърдо са живописните планини Любаш и Парамун, които ограждат от западната страна Брезнишката котловина.

Пл. Парамун опира на пограничната гола Руй планина. Тя загражда от една страна Змеполе, напоявано от р. Ерма, със средище Трън,

На северозапад Витоша се свързва с Люлин планина чрез Владайската седловина, през която води важен проход от Софийско за Пернишко поле. По южните склонове Люлин има малки горички, а северните ѝ склонове са по-стръмни и добре залесени. На северозапад следват планините: Вискяр, Завалска и Гребен, които чрез Сливнишките и Драгомански възвишения се свързват със Стара планина.

Въпроси:

1. От кои планини е обградено Софийското поле?

2. Какво знаете за Софийското поле?

3. На кой важен международен път лежи Софийското поле?

4. Кои други пътища минават през това поле?

5. Плодородно ли е Софийското поле?

6. Коя планина е на югоизток от Витоша и чрез коя планина Рила е свързана с Витоша?

7. Какво знаете за Самоковското поле?

8. Къде е разположена Конявската планина?

9. Какво знаете за Пернишкото поле?

10. Къде са разположени живописните планини - Любаш и Парамун?

11. Какво знаете за Руй планина и Знеполе?

12. Чрез коя седловина се свързва Витоша с Люлин планина?

13. Кои планини следват на северозапад от Люлин планина?

14. Чрез кои възвишения се свързват тези планини със Стара планина?

15. Кой проход свързва Софийско и Пернишко полета?

Задачи:

Покажете на картата коя планина се намира на югоизток от Витоша! Коя - на запад? На северозапад? Посочете полетата, съседни на Софийското! Начертайте скица на планините, свързани с Витоша!

Лекция XII.

ОСОГОВО ПЛАНИНА, РЕКА СТРУМА и ПОГРАНИЧНИТЕ ПЛАНИНИ

Осогово планина.

Между Краище и Рила се издига друга планинска група, всред която се издига високият масив Осогово планина /Осоговска/. Тя има две била, които я пресичат във форма на звезда. Стръмните й склонове, както и слабото й разчленение я правят трудно проходима. Западната част се издига величествено с най-висок връх Руен /2253 м./. Осогово планина е богата с оловно-сребърни, медни и железни руди. Безразборно са изсечени хубавите й гори, за да се използуват тези минерални богатства.

През Осогово планина минава проходът Кривопаланскм, който се нарича "Врата за Македония". Той води от Кюстендил за Куманово - Скопие. В югоизточната част на планината е проходът Черна скала, който също води за Македония, в долината на р. Брегалница.

Осогово планина загражда от юг Кюстендилското поле, а Коньовската планина - от североизток. Тя се спуща стръмно над Струма и образува величествения Земенски пролом. След пролома Струма навлиза в Кюстендилското поле /470 м. високо/, което е топло, потънало в зеленина поради изобилното напояване. В това поле се раждат прочутите сочни сливи и ябълки; тук изобилствуват и зеленчукови гра-

дини, лозя и доброкачествен тютюн.

Река Струма и Пограничните планини с Македония.

Долината на р. Струма свързва сърдцето на България - Софийското поле - с топлото и открито Бяло море.

Струма извира от Витоша, южно от Черни връх. Най-първо напоява Пернишката котловина, тече през Радомирокото поле, след което долината ѝ се стеснява в живописния Земенски пролом. В Кюстендилско поле Струма приема Драговищица, по на юг минава недалеч от Дупнишко поле, което се напоява от р. Джерман, Дупнишко поле, високо 600 м., е заветно поле. То е топло и плодородно, тъй като по долината на р. Струма прониква беломорското климатично влияние. Стават лозя и овощия, но най-голямо е производството на доброкачествен тютюн.

След това Струма навлиза в Бобошевско поле, прочуто с овощията си, и после - в Кочериновско поле, което е топло, произвежда доброкачествен тютюн и овощия. Като излезе от полето, Струма се вие в Кочериновския пролом, образуван между Рила и Осогово, и навлиза в Горноджумайско поле, което произвежда главно тютюн.

След Горноджумайско поле, Струма навлиза в живописната Кресненска клисура, която се образува от Пиринския клон Кресна и Влахина планина. На места клисурата извънредно много се стеснява, пътят е изсечен в скалата и надвесен над буйните води на реката.

Като излезе от Кресненската клисура, Струма напоява Светиврачкото поле, което е топло и плодородно. По растителността се вижда колко голямо е влиянието на Бяло море върху климата. Виреят всички южни растения: памук, мак, фастъци, тютюн. Стават хубави лозя, а овощията се отличават с голяма захарност.

На юг Струма навлиза в Петричко поле, заградено от Беласица планина. Тя се издига между долината на Струма и Вардар. Полите ѝ са обрасли с широколистни гори, някъде и бор, с кестени и дюли. Билата ѝ са просторни пасища. Най-висок е връхът Радомир /2030 м/, а на върха Тумба се събират трите граници.

В полите на Беласица се простира Петричкото поле. То е най-топлото поле в България. Изобилствува със сусам, мак, памук и ориз. Стават ранни зеленчуци, има лозя и овощни градини. Но все пак най-важно производство е тютюнът.

При пограничния пост Кулата, Струма напуща България, минава Рупелския пролом, който се образува между Сенгелова планина и Беласица и навлиза в Серско поле. След това Струма се влива в почти пресушеното езеро Тахино, от което чрез речен канал се влива в Бяло море.

Тясно свързана с Осогово планина е Влахина, после иде Малашевска планина, съединена с богатата с пасища Огражден планина, по която са пръснати много колибарски селища.

Въпроси:

1. Къде е разположена Осогово планина?
2. Защо Осогово планина е трудно проходима?
3. Кои проходи минават през тази планина?
4. Кой е най-високият връх в Осогово планина?
5. Има ли минерални богатства в тази планина и какви са те?
6. От къде извира река Струма?
7. През кои котловини, полета и клисури минава тази река?
8. Какво знаете за Дупнишкото поле?
9. Какво знаете за Петричкото поле?
10. Какво знаете за Светиврачкото поле?
11. Между кои долини се издига Беласица планина?
12. Кой е най-високият връх в тази планина и на кой връх се събират трите граници?
13. Коя планина е тясно свързана с Осогово?
14. Кои са двете планини, които следват след Влахина планина?
15. Къде напуща България реката Струма и къде се влива след това?

Задачи:

Покажете на картата коя планина се намира южно от Краище с направление северозапад-югоизток и опира на Струма! Посочете на картата вододелните планини между Струма и Вардар!

Пътувайте с автомобил от София до Кюстендил! Идете от Радомир в Петрич!

Лекция XIII.

КЛИМАТ, РАСТИТЕЛНОСТ и ЖИВОТНИ

Климат.

България е доста отдалечена от северния полюс и от екватора. Тя лежи в средата на умерения пояс, между 41° и 44° северна ширина.

Планините в България са ниски, обаче нейната средна надморска височина, над 500 метра, допринася за съществуването на по-ниска температура отколкото на земи, разположени на същата географска ширина, но с по-малка надморска височина. Освен това България е отворена на север за студени ветрове.

България опира на Черно море и е близо до Бяло море. Тези морета действуват като големи топлинни басеини за околните земи. Те смекчават студовете, защото зиме излъчват събраната през лятото топлина, лете пък разхлаждат бреговете си.

Температура. Средната годишна температура на България е 12.5° Целзий. Най-студено е през януари /под 0°/, най-топло - през юли /над 20°Ц.*/. Такъв климат, при който разликата между най-студения и най-топлия месец е над 20°Ц., се нарича континентален. Умереноконтиненталният климат на България е много благоприятен за културен живот.

*Целзий: Един градус Целзий=1 4/5 градуса от Фаренхайт.

Ветрове. Както в цяла западна Европа, така и в България духат по-продължително западните и северозападни ветрове, които докарват дъждоносни облаци. В североизточна България зиме бушуват североизточни ветрове, които причиняват студове. Напролет от голямо значение е "южнякът", който нахлува по долините на реките Марица, Места и Струма. Той стапя снеговете, бърже разлистя гората, поради което се нарича "развигор".

Валежите в България са умерени: по-изобилни по западните области на страната, отколкото по крайбрежието на Черно море.

Повече вали по високите планини и полета, отколкото в низините край Дунава /Оряховско, Свищовско/, източна България и Южна Добруджа. Средният валеж е 670 мм.* годишно. Най-много валежи се измерват през май и юни, най-малко - през месеците август и септември. В България преобладават летни валежи, които са краткотрайни, но проливни.

Сняг вали навсякъде, но докато по морското крайбрежие се задържа десетина дни, във високите полета, планинските области и Дунавската равнина се задържа средно 50-60 дни, а по най-високите и сенчести места на Рила и Пирин снежните преспи дочакват нов сняг.

Условията, които определят климата в България, не са съвсем еднакви. Повърхнината на страната и разположението на планините са различни. Ние означихме някои планини като климатични граници. Те

разграничават следните отделни климатични области:

1. Дунавска област. Отличава се с продължителна зима, горещо лято и топла есен. Валежите са летни. Средната годишна температура е 11° Ц.

2. Тракия, запазена от Стара планина от северните и североизточните студени ветрове, се отличава с умерена зима, горещо лято и продължителна есен. Средната годишна температура е над 12° Ц.

3. Крайморската климатична област обхваща тясна ивица земя край Черно море. Тя се различава значително от останалите области в страната. Тя има по-мека зима, прохладно лято и получава най-малко валежи.

4. Долината на Струма, южно от Кочериново - има мека зима, горещо лято, повече есенни и пролетни валежи. Средната годишна температура в Петрич е над 13° Ц.

5. Планинска област. Отличава се с продължителна зима, прохладно лято, много валежи през всички годишни времена.

Тракия, Крайморската област и особено долината на средна Струма се приближават по климат до земите край Средиземно море, а Дунавската и планинска области напомнят климата на Средна Европа и републиката Украйна в Съветския съюз.

Растителност.

Растителността зависи от повърхнината, климата и почвата. Според климатическите области, България се разделя на следните растителни области:

1. Дунавска област. Тук стават всички средноевропейски растения, но се срещат и растения, пренесени от източна Европа. В ливадите и необработените места в Оряховско и Ломско има степни растения. Валежите са малко, не благоприятствуват развитието на горите, но има храсталаци.

2. Тракия и долината на средна Струма. Топлото влияние на Бяло море прониква и се отразява в растителността на тези две области. Стават драки, увивни растения, бръшлян, чемшир, кипариси и др., с листа устойчиви на силните слънчеви лъчи и суша. От овощните дървета характерни за областта са: бадемите, смокините, кестените; от културните растения - памук, ориз, мак, сусам, анасон, тютюн.

3. Черноморската област има много растителни видове, които се срещат в тракийската и струмска области; има и такива, пренесени от източните крайбрежия на Черно море, както и някои видове, които стават само в тази област.

4. Планинската област има други условия. Там е прохладно, има

много валежи, които поддържат дървесна растителност, главно широколистни, най-много дъбови и букови гори. До 1800-2000 м. е царството на иглолистните, а по-високо студовете и силните ветрове не позволяват да се развиват гори - там се разстилат пасища.

В Странджа,Пирин планина и Стара планина се срещат някои растителни видове, които стават само в България: черна мура - в Пирин, хаберлеа - в Стара планина, морска незабравка - в Странджа и др.

Животни.

България е разположена на кръстопът. Както в климата ѝ има сходство с околните земи, както в растителността се срещат по-далечни източни, южни и западни видове, така и животните са разнообразни. В българските гори все още са запазени диви животни и пакостни хищници - вълци и мечки, отдавна изтребени в западна Европа. В Рила и Средна гора има глигани /диви свини/, в Рила - диви котки, рисове, в Странджа - чакали. По-рядко в Рила и Пирин се срещат диви кози, сърни, елени, белки и златки.

По високите скалисти върхове на Рила живеят орли, по планините изобщо има соколи, а от нощните птици - за отбелязване е бухалът.

От пойните птички в България най-често се срещат: славей, кос и дрозд.

Лястовиците и щъркелите са прелетни птици. Ловците бият фазани

по течението на р. Тунджа и в Странджа. В равнините има яребици, пъдпъдъци. В горите се срещат още песнопойни и други птици. Около блатата се въдят диви гъски, диви патици и рибари. Освен риби, в реките има видри, раци и миди. От влечугите за отбелязване като опасни са пепелянката и усойницата. В Черно море, освен рибите, се развъждат и делфини.

1мм. /милиметър/*= 1/1000 от метър; 0.0394 от инч.

отъ Попова шапка

Въпроси:

1. Каква е средната надморска височина в България?
2. Каква е средната годишна температура в България?
3. Защо казваме, че България има континентален климат?
4. Какви ветрове духат в България?
5. Кой вятър наричаме "южняк" или "развигор"?
6. Какви са валежите в България?
7. Къде вали повече дъжд и къде по-малко?
8. В кои области снегът се задържа най-дълго?
9. Какви са условията, които определят климата в България?
10. На колко климатични области се разделя България?
11. Какво знаете за климата в Дунавската област?
12. Какво знаете за климата в Тракия?
13. Какъв е климатът в Крайморската област?
14. Какъв е климатът в долината на Струма?
15. Какво знаете за климата в Планинската област?

Задачи:

Вижте на картата кои морета ограждат България! Какво влияние има близостта на моретата за климата в България? По кои долини прониква Беломорското влияние?

Въпроси:

1. От какво зависи растителността в една страна?
2. На колко растителни области се разделя България?
3. Какво знаете за Дунавската област?
4. Какво знаете за Тракия и долината на средна Струма?
5. Какво знаете за Черноморската област?
6. Какво знаете за Планинската област?
7. Кои са растенията, които растат в Странджа, Пирин планина и Стара планина и кои се срещат само в тях?
8. Разнообразни ли са животните в България?
9. Кои са тези животни /пакостни хищници/, които са изтребени в Западна Европа и които все още се срещат в България?
10. Какви животни се срещат в Рила, Средна гора, Странджа и Пирин?
11. Какво знаете за птиците в България?
12. Какво има по реките освен риби?
13. Кои са опасни влечуги в България?
14. Къде могат да се намерят пъдпъдъци и яребици?
15. Къде се срещат дивите кози, елените, сърните, белките и златките?

II-ра Част.

ПОЛИТИЧЕСКА ГЕОГРАФИЯ

Лекция XIV.

НАСЕЛЕНИЕ

Във всички културни и напреднали страни става редовно преброяване на населението. След Освобождението на България и в нея започна да се извършва преброяване. При първото преброяване в България е имало 2,800,000 души. През 1934 год. - шест милиона души, в началото на 1945 год. населението е достигнало до 7,000,000. Броят на населението зависи: 1/ от раждаемостта; 2/ от смъртността; 3/ от изселванията и 4/ от преселванията.

1. Раждаемост. През 1938 год. са се родили 142 хиляди души. Повече раждания стават в селата, отколкото в градовете. Раждаемостта по-рано е била голяма, но сега е намаляла - към 22‰. Но изобщо в градовете и селата ражданията намаляват в последните години.

2. Смъртност. През 1938 год. са починали 85,167 души. Лошите условия, при които живее българският народ, както и незнанието да се отглеждат малките деца, са причината за голяма смъртност, особено между кърмачетата. Смъртността през последните 20 години започна да намалява. През 1938 година умрелите представят 13‰.

3. Изселване. До Освобождението на България турците бяха свикнали да бъдат управляващи, чувствували се господари на държавата.

След Освобождението някои турци не са желаели да се примирят с новото положение и се изселили в Турция.

4. Преселвания. Още преди войните имаше приток на бежанци от съседните земи. След всяко въстание в Македония, идеха нови бежанци. След войните броят на бежанците от Тракия, Македония и Добруджа се увеличи - около 300 хиляди души.

Прираст на населението или естествено нарастване е разликата между родените и починалите. През 1938 година прирастът в България е бил 56,800 души или 9 на хиляда. А действителният прираст се получава, като към естествения прираст се добави разликата между заселените и изселените от страната.

Гъстотата на населението се смята на квадратен километър. България не е много гъсто населена страна. Средно на кв. км. се падат 63 души. Населението се е струпало най-вече в плодородните равнини и полета, по долините на реките. Най-гъсто са населени Видинско, Ломско, Търновско, Тракийската низина и Софийско поле. По-слабо са населени нездравите, маларични места в Бургаско, безводните области, както и по-високите планински места, където трудно се изкарва прехраната.

Населението в България живее главно по селата. При преброяването през 1934 год. селското население е било 79%, а градското-21%.

Това съотношение се е задържало от Освобождението насам.

Народности в България.

В България има много малко чужди народности. Големият брой от населението в България са българите - 88%. Физическите черти и характерът на българите ще разгледаме в друга лекция, а в тази - чуждите народности.

1. Втори по брой след българите са турците - 550,000 души - 8% от населението. Населяват Делиорман, Сланик, Герлово, Източните Родопи. Те са назад не само в просветно отношение, но и в начина на живот и производство. Напоследък комунистическата власт ги заставя насилствено да се изселват.

2. Циганите са около 120 хиляди души, пръснати в цяла България. Някъде са заседнали по покрайнините на градовете и селата и се изхранват с ковачество, железарство, калайджийство, пренос, а други - все още са чергари /скитници/. Езикът им е особен, усвоен от Индия, откъдето произхождат.

3. Евреите са до 50,000 души. Живеят в по-големите градове, особено в София и се занимават с търговия. Сега те бързо се изселват в Израел.

4. Румъните, малко на брой, се намират в крайдунавските села.

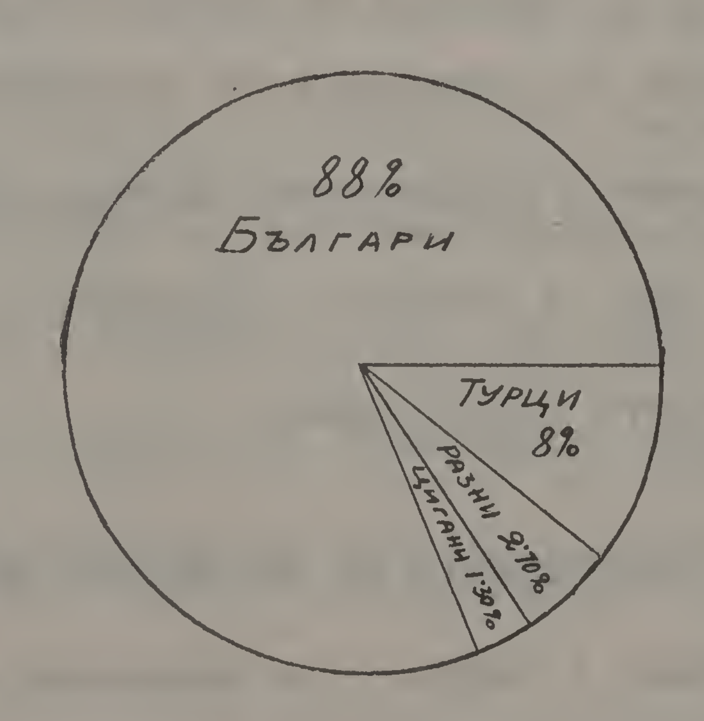
5. Арменците са живеели в България още през турското рабство. Числото им се е увеличило поради прилив от бежанци, изгонени от Турция. Живеят в градовете, занимават се с търговия, златарство и кафеджийство.

6. Гърци са останали много малко в някои от градовете по Черноморското крайбрежие. Занимават се с риболовство и търговия.

7. Татарите се поселили във Варненско от Южна Русия още през време на турското робство.

В България, особено в столицата, се намират и някои представители на западно-европейските народи: французи, италианци, немци. От славянските народи има известен брой руси, поляци, чехи, които са намерили поминък в България.

Народности в България.

Въпроси:

1. От какво зависи населението в една страна?

2. Какво знаете за раждаемостта в България?

3. Какво знаете за смъртността в тази страна?

4. Имало ли е изселвания в България?

5. Какви са били преселванията?

6. Какво знаете за прираста на населението?

7. Каква е гъстотата на населението в България?

8. Какви са народностите в България и какъв е процента на чуждите такива?

9. Какво знаете за турците?

10. Какъв е броя на циганите и с какво се занимават те?

11. Какво знаете за евреите?

12. Какво знаете за румъните и арменците?

13. Какво знаете за гърците и татарите?

14. Има ли представители на западно-европейските народи в България?

15. Какъв е процента на българите, турците и циганите в България?

Задачи:

Ако процента на българите е 88%, изчислете какъв е тяхния брой, като се вземе за база, че населението в България е 7,000,000 души! Какъв е броя на останалите народности тогава?

Лекция XV.

ХАРАКТЕРИСТИКА на БЪЛГАРИТЕ, БЪЛГАРСКИ ЕЗИК, ВЕРОИЗПОВЕДАНИЕ и ГРАМОТНОСТ.

Физически черти и характер на българите.

Българите имат среден ръст и набито, здраво тяло. Главата е средна по големина, носът - правилен. Както всички народи, които живеят в южна Европа, и в България по-голям брой са чернооките и с тъмни коси. По-малък е броят на русите - със светли очи и руси коси.

Учени чужденци, които са посещавали България преди Освобождението, са изучавали характера на българите. Те влизали в допир с народа, опознавали го и отбелязвали неговите добри качества: трудолюбие, гостоприемство, милосърдие.

Още преди Освобождението българинът показа чуден устрем към просветата. Той откриваше читалища, създаваше училища за момчета и за девици. По-късно българинът показа на цял свят и други свои добродетели: той въстана и извоюва свободата си. През свободния си живот направи напредък в много отношения, особено в културно-просветно. Българинът обича труда. Той се труди еднакво: както при обработването на земята, в индустрията, така и в научната работа.

Българинът е настроен демократично и това си схващане прокарва в семейния и обществен живот. Той е пестелив, не обича разкош и

разсипничество, обича задружния живот, устройва си веселия по празници и панаири, общи трапези, хорà и седенки. Дойде ли ред за защита на родината, с оръжие в ръка, българинът не жали живота си.

Носията на българите е много старинна и с голяма украса. Запазени са основните белези от облеклото на старите славяни, върху които са се отразили стари тракийски, византийски и дори западни влияния. В мъжкото облекло различаваме две главни носии: белодрешковци и чернодрешковци. Бялото облекло е старото славянско облекло. То се е носило през време на първото и второ българско царство. През време на турското робство, било по подражение на турската носия, било за да не се обръща внимание, българинът почва да носи тъмни дрехи. Освобождението на България завари белодрешковците западно от река Искър. Днес най-добре е запазена тази носия в Софийско, Брезнишко, Трънско, както и по високите планински места на северозападна България.

Български език.

Българският език е единен. Малките разлики в народните говори се дължат на ред причини. Повърхнината на България е разнообразна. Планините ограничават отделни области - котловини, полета и равнини. По време на турското робство положението е било тежко, а животът - несигурен. Поради това народът отбягвал да пътува, всяка об-

ласт си приготвяла най-необходимото за живота, за да не се нуждае от по-далечни пазари. Колкото повче владеела анархията, толкова повече животът спирал и населението, което нямало досег с по-далечни области, запазвало или изработвало свои особености в говора. Но като оставим настрана тези малки различия в местните говори, виждаме, че българският език ясно се дели на две главни наречия: източно и западно. Те се различават по изговора на Е /старото ѣ/. В западното наречие това Е се изговаря като Е, а в източното - ту като Я, когато е под ударение и след него следва твърда сричка /мляко, лято/, ту като Е. Границата между тези две наречия върви по течението на река Вит, през седловината Гълъбец, по река Тополница, отива към Западните Родопи и Пирин и оттам спира при Солун.

Източното българско наречие е взето за основа на книжовния език, защото първите български писатели са били от източна България.

Вероизповедание.

Вероизповеданието в България бе свободно. Населението в България се дели по вяра на християни, мохамедани и израилтяни. Християните се делят на православни, католици и протестанти.

Православни са българите, гърците, русите, гагаузите и част от циганите.

Протестанти са малко българи, немци и др.

Католици са малко на брой българи, наречени павликяни, французи, чехи и италианци.

Израилтяни са евреите.

Мохамедани са турците, българо-мохамеданите /помаци/ и част от циганите.

Грамотност.

Културната издигнатост на всеки народ се мери по грамотността на населението. Напредъкът на България най-много се изтъкна с разпространение на грамотността и просветата между народа. При първото преброяване на населението само 3% са били грамотни. Основното образование /първоначално и прогимназиално/ е задължително. Сега повечето от половината на населението - 59% - са грамотни, а като не смятаме децата в предучилищната възраст /които не могат да бъдат грамотни/ - 69%. Всички изслужили военната си служба излизат грамотни от казармите. Така че броят на грамотните над 21 години е още по-голям.

По народност най-слаба грамотност имат турците, помаците и циганите. Най-голяма грамотност е отбелязана в Търновска околия, най-малка - в Смолянска.

Въпроси:

1. Какво знаете за физическите черти на българите?

2. Според чужденците, какъв е характерът на българите?

3. Какво знаете за българите преди тяхното освобождение?

4. Какви са разбиранията на българите?

5. Какво знаете за носията на българите?

6. Единен ли е българският език?

7. Кои са двете главни наречия, на които се дели българският език?

8. Можете ли да определите границите на тези две наречия?

9. Какво знаете за вероизповеданията в България?

10. Кои са православните?

11. Кои са католиците?

12. Кои са мохамеданите?

13. Какъв е процента на българската грамотност?

14. По какво се мери културната издигнатост на един народ?

15. Къде е най-силна и най-слаба грамотността в България?

Задачи:

Посочете на картата границите, които определят източното и западното наречия! Посочете също мястото, където има българи-мохамедани /помаци/! Направете схема на грамотността!

Лекция XVI.

СЕЛИЩА и АДМИНИСТРАТИВНО ДЕЛЕНИЕ

Селища.

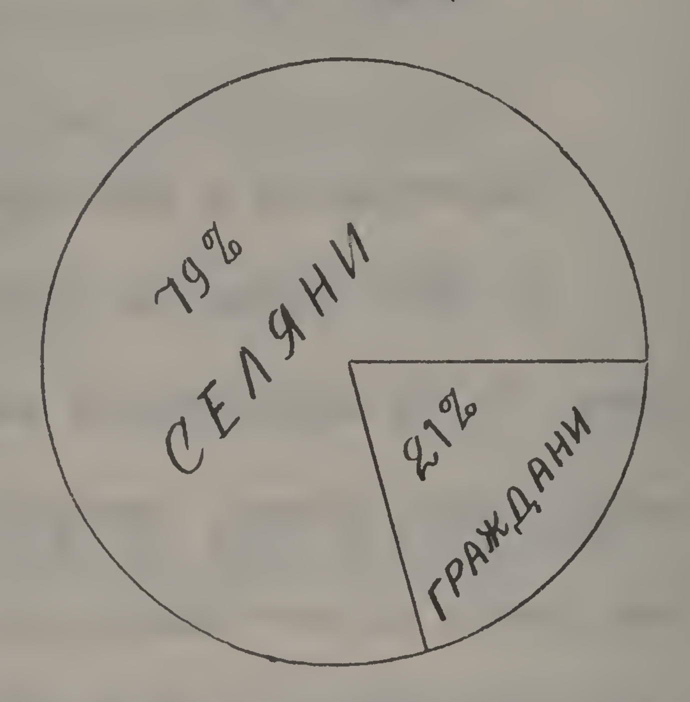
Населението в България живее в колиби, села и градове.

1. През време на робството българите търсели спасение в планините. Те са използували там природните богатства - гори, пасбища, водни сили, почва, минерални богатства. По планините има малко сгодни места за по-обширни поселения. Обикновено избирали изложени на слънцето поляни и се заселвали на махали /колиби/ на такава далечина, че да се чуват, когато нададат вик за помощ. Такива колибарски селища има в Стара планина, Ихтиманска Средна гора, Родопите, Осогово планина, Краище. Къщите в планинските селища са двуетажни и здрави.

2. Села. Други са условията на живот в долините, равнините и полетата. Там земеделското население се събира в по-големи селища-села, които имат общи мери, пасища, гори. Селата биват полски и планински. Къщите в полските села са разположени всред широк двор, обкръжени с овощни градини. Около площада са най-хубавите сгради: черквата, училището и читалището. Къщите в планинските села са двуетажни, здрави, изградени от камък и дърво, често покрити с плочи. Те са с малки дворове, събрани на куп около площада, гдето е чер-

квата, училището и пазарът. Планинските села често са разположени на стръмнина, затова улиците и площадите им са тесни. Някои села, които имат удобно местоположение, се развиват като пазарища. По-голямата част от населението в България (4/5) живее в селата.

Населението в България
по селища

3. Градове. Повечето градове някога са били села, но се разрастнали, увеличили населението си, главно поради удобното си местоположение като кръстопът, средище за размяна на стоки между жителите на равнината и планинските жители; други са се развили като станции на железници, като пристанища или като засилили промишленото си производство, а някои - поради разработване подпочвените богатства.

Градовете постепенно се обновяват: планират се, водоснабдяват се и се канализират. Сега всички строят светли, хигиенични жилища, прокарва се електричество, уреждат се градски градини. Околностите на градовете се залесяват.

Административно деление.

За по-голямо удобство в управлението, България е разделена на общини, околии и области.

Общината е най-малката част от българската държава. Общините са градски и селски. Когато общината се състои от две или повече селища, тя се нарича съставна. Малките и бедни селища се групират в съставни общини. Всяка община се управлява от кмет и общински съвет. Големите общини имат и помощници кметове, а съставните - кметски наместници.

Няколко общини, съединени заедно, образуват околия, начело с околийски управител.

Околиите се съединяват по няколко заедно и образуват област. България е разделена на 9 области: Врачанска, Плевенска, Русенска, Варненска, Бургаска, Пловдивска, Старо-Загорска, Горно-Джумайска и Софийска. Всяка област носи името на най-големия град, който е нейно средище. Начело на всяка област стои областен директор.

Забележка: Поради постоянните изменения, които се извършват понастоящем в България, много е мъчно да се определят точните граници на областите, както и по-важните градове в тях. Затова, градовете, които ще бъдат изброявани в следващите лекции, ще бъдат тези, които са близо до областните градове, а тези, които са по-отдалечени, може би не ще отговарят на правилното им разпределение по области.

Общо взето, градовете ще бъдат разглеждани поединично, като сведенията, които ще се дават, ще се отнасят само за тях.

Въпроси:

1. Кои са трите подразделения на селищата в България?
2. Какво знаете за колибите или махалите?
3. Къде има колибарски селища?
4. Какво знаете за селата?
5. Какво знаете за полските села?
6. Какво знаете за планинските села?
7. Как са възникнали градовете в България?
8. Какъв е процента на селяните и гражданите?
9. Как се разделя административно България?
10. Какво е община?
11. Как се образува околия?
12. Как се образуват областите?
13. На колко области се разделя България?
14. Кои са деветте области в България?
15. Защо е мъчно да се определят точните граници на областите?

Задачи:

Посочете на картата областите и главния град във всяка една от тях, от които градове идват и имената на областите! Направете схема, с която ще определите какъв е процента на селяните и гражданите! Посочете местностите, където има колибарски селища!

Лекция XVII.

ВРАЧАНСКА и ПЛЕВЕНСКА ОБЛАСТИ

Врачанска област.

Във Врачанската област по-важни градове са: Враца, Видин, Лом, Кнежа, Михайловград, Берковица, Бяла Слатина, Белоградчик, Оряхово, гара Мездра, Кула.

Враца /20,000 ж./ е областен град, разположен при изхода на Згориградския проход, който образува "Вратцата", откъдето иде името на града.

Градът е заобиколен с лозя и черничеви градини, които са основа за бубарството. Враца се слави с обработката на копринени платове.

Видин /20,000 ж./ е разположен на завоя на река Дунав. Той е прочут с останалите от второто българско царство - Бабини Видини кули. Има богата лозарска и земеделска околност. Риболовството е добре развито. От моруната вадят чер хайвер.

Лом /15,000 ж./ - Удобното му положение го издига като пристанище не само на плодородната му околия, но и на столицата.

Пристанището на града се разширява, за да задоволи нарастналите нужди. Градът напредва и в индустриално отношение.

Доброто напояване дава възможност да се поддържат прочутите градини с дини и зеленчуци. Лозарството е доста развито.

Кнежа /12,000 ж./ е на железопътната линия за Оряхово. Развива се много бързо.

Михайловград /до края на 1944 год. - Фердинанд/, на река Огоста, е станция на железницата за Берковица. Известен е пазарът му за добитък.

Берковица е разположен всред едноименно поле, обградено с кестенови гори. Посещава се от летовници. До града се вади мрамор, използува се и горското богатство.

Бяла Слатина е на р. Скът. Средище е на голяма плодородна околност с производство на житни храни. Там става голям пазар за добитък. Станция е на ж.п. линия за Оряхово.

Белоградчик е малък околийски град. Червените оголени скали край града, разядени и назъбени от външните сили, имат чудни форми. Както в миналото, така и сега Белоградчишките скали привличат много туристи. Градът е важна стратегическа крепост.

При гара Мездра, източно от Враца, се отделя от Централната линия железницата Мездра-Враца-Видин. В града има фабрика за спирт.

Кула е земеделски градец. Има останки от римска кула.

Ботевград е разположен всред едноименно поле. Известен е с млечните си произведения и овощия.

Плевенска област.

По-важните градове в Плевенска област са: Плевен, Габрово, Търново, Горна Оряховица, Свищов, Ловеч, Павликени, Севлиево, Елена, Сомовит, Червен Бряг.

Плевен /40,000 ж./ е областен град, разположен в средата на Дунавската равнина. Той е историческа крепост.

Плевен търгува с храни, кожи, яйца, птици и има прочут пазар на породист добитък.

Лозята са възобновени на американски подложки и дават най-доброто десертно грозде.

Плевен напредва и като индустриален град: има фабрики за земеделски сечива и машини, фабрики за железни каси, за памучни платове, за цимент.

До с. Долна Митрополия има фабрика за захар.

До Плевен е държавното стопанство "Клементина", където се продават расови разплодници - говеда и коне.

Габрово/20,000 ж./ е най-големият и забележителен град в гънките на Стара планина, живописно разположен на р. Янтра. Населението още преди Освобождението издигнало града си с развитата текс-

тилна индустрия и чрез пътуващите търговци по обширната турска държава.

Габрово се издига пръв в просветно отношение; там се открива първата българска гимназия.

Днес Габрово държи едно от първите места между индустриалните градове в страната. Има около 27 фабрики за вълнени и памучни платове, прежди и трикотаж.

Търново /15,000 ж./ е разположен на хълмове, около които река Янтра прави завои. Градът е със славно и дълго историческо минало. Развалините от черкви и манастири, разположени по хълма Трапезица, и дворците на хълма Царевец, говорят за слава, богатство и голям умствен напредък през II българско царство.

След Берлинския конгрес в Търново се събра Учредителното народно събрание, което изработи основния закон - Конституцията. В Търново винаги се е свиквало Великото народно събравие. /Комунистическата власт в България направи първото изключение/.

Градът се развива и като индустриално средище: има фабрики за кожи, за шевни машини, за бои, за бира и др.

Търново лежи на Презбалканската ж.п. линия.

Горна Оряховица е железопътно средище на Централната и Презбалканската железници. Издига се не само като търговски, но и като фабричен град. Има фабрики за захарни изделия, спирт и др. Известен

е като пазар на добитък.

До града се развива нов град като индустриално и съобщително средище.

Свищов е бил важен търговски град и българско просветно средище още през време на турското робство. Във военно отношение представя важно място, тъй като брегът на Дунава е нисък и удобен за прехвърляне на войски /десант/.

Ловеч е разположен на р. Осъм. Развито е кожухарството, за което се получават много сурови материали от скотовъдството в Стара планина. Средище е на земеделска и лозарска околност.

Павликени е разположен на Централната линия. Той е търговско средище на земеделска околност. Има маслобойни, креватна фабрика.

Севлиево е разположен в плодородната долина на р. Росица. Градът се издига като пазар за произведенията от планината и равнината. Известен е с пазара си за добитък. Развива се като индустриален град. Произвежда кожи, въжа и пр.

Елена.- Развито е овощарството. Населението се занимава с ръчна промишленост: изработват се черги, килими и др.

Сомовит е разположен на устието на р. Вит. Свързан е чрез железница с Плевен и се издига като износно пристанище за тази бога-

та област.

Червен Бряг е кръстопът на железницата и важен пазар за храни. Известни са мелниците и маслобойните му.

Други градчета, като: Тетевен, Троян, Трявна и Дряново се намират в подножието на Стара планина и се занимават главно със скотовъдство и земеделие, а в Дряново има и работилница за вагони. Поради доброто им разположение, те се използуват като летовища също.

Луковит е разположен на р. Панега. Водните сили на реката се използуват за добиване на електричество.

От гара Левски се отделя разклонение за Свищов. Това ж.п. средищно положение издига Левски в търговско отношение. Изнася храни, яйца, живи и заклани домашни птици.

Въпроси:

1. Кои са по-важните градове във Врачанската област?

2. Какво знаете за Враца?

3. Какво знаете за Видин?

4. Какво знаете за Лом?

5. Какво знаете за Кнежа и Михайловград?

6. Какво знаете за Берковица и Бяла Слатина?

7. Какво знаете за Белоградчик и Кула?

8. Кои са по-важните градове в Плевенската област?

9. Защо Плевен напредва като индустриален град?

10. Какво знаете за Габрово?

11. Какво е станало в Търново след Берлинския конгрес?

12. Какво знаете за Горна Оряховица?

13. Защо Свищов представлява важно място във военно отношение?

14. Какво знаете за Севлиево?

15. Какво знаете за гара Левски?

Задачи:

Посочете на картата по-важните градове във Врачанската област! Посочете как може да отидете от Враца до Видин; от Видин до Лом; от Михайловград до Оряхово! Посочете на картата по-важните градове в Плевенската област! Посочете пътищата, които водят от Плевен до Ловеч; от Горна Оряховица до Свищов; от Габрово до Търново!

Лекция XVIII.

РУСЕНСКА и ВАРНЕНСКА ОБЛАСТИ

Русенска област.

По-важните градове в Русенската област са: Русе, Разград, Тутракан, Силистра, Търговище, Попово, Бяла.

Русе /55,000 ж./ е областен град и голямо културно средище. Пръв по значение търговски град на Дунава. Свързан е чрез железница с Варна; с Тракийската низина се свързва чрез Презбалканската линия при ж.п. възел - гара Горна Оряховица.

Русе държи първо място като индустриален град на Дунава. Има големи фабрики: за захар, за трикотаж, за кожи, за поправка на машини, за спирт и др. химически изделия, мелници и др.

В околията лозарството е много добре развито.

Разград /15,000 ж./ е разположен на р. Бели Лом и е станция на железницата Русе-Варна. Търгува с храни, птици и яйца.

Тутракан е търговски град на Дунава. Населението му се занимава със земеделие и риболовство. Тутракан е крепост, около която се развиха кървави боеве през 1916 година.

Силистра е кацнал на дунавския бряг, защитен откъм сушата с няколко възвишения, които са създали от града естествена крепост.

Още в древността Силистра влиза във военната история на българските земи. Силистра държи видно място като просветно средище.

Търговище е важен търговски център и гара на централната ж.п. линия. В града става голям пролетен панаир.

Попово. Земеделската и скотовъдната му околност го подпомага да се развие като търговско средище за храни, птици и яйца. Има фабрики за брашна и растителни масла.

Бяла е разположен на р. Янтра. Земеделието е добре развито.

Варненска област.

По-важните градове във Варненската област са: Варна, Добрич, Шумен, Балчик, Каварна, Провадия, Нови пазар.

Варна /80,000 ж./ е най-хубавият и благоустроен град на Черно море. Той е важно просветно средище. В него има търговска академия, държавен университет, морско училище, радиопредавателна станция.

Варна е един от най-древните градове в България. Възникнал е в VI в. пр. Хр. Разположен е на удобен залив, свързан с железница със София и Русе. Варна е важно пристанище за Северна България. Това пристанище добива още по-голямо значение сега, когато почти цялата износна търговия на България е свързана със Съюза на Съветските републики.

Варна се развива и в индустриално отношение. Има мелници, фабрики за памучни платна, печки, сапун и др.

Добрич /30,000 ж./ е най-важен град в Южна Добруджа. Той лежи на важен кръстопът. Добрич се развива като голям житарски център и важно търговско средище.

Шумен / 30,000 ж./ е разположен на подковообразно плато, което е естествено укрепление за града. Бил е важна военна крепост по време на турското владичество. В края на робството изпъква между първите просветни средища в България. Шумен е важна станция на железниците.

Градът постепенно се благоустройва. Напредва като фабричен и занаятчийски град: има фабрики за бира, кожи и брашна. Промишлеността се развиваше с оглед нуждите на турското население в града и околността - медникарство, чехларство и пр.

Балчик е износно пристанище на Черно море за храните от Южна Добруджа. Наблизо до града се получава морска сол.

Каварна е малко пристанище. Изнася храни. Използува се за летуване.

Провадия е станция на железницата за Варна. Върти търговия. Има маслобойни и фабрики за ленени платна. Наблизо до Провадия е соловарната, в която чрез изпарение се добива кристално чиста сол

от солените извори.

Селата Кубрат и Исперих се издигат като околийски средища в Делиормана, а Белослав /Гебедже/ има стъкларска фабрика, която използува пясъците около Побити камъни - високи цилиндрични стълбове.

Нови Пазар е разположен всред богата земеделска околност. Развито е мелничарството, а доброкачествената глина дава материал за керамични изделия.

В Новопазарско е с. Плисков, гдето разкопките откриха постройки и укрепления от столицата на първото българско царство - Плиска.

Каспичан е гара на Централната линия, откъдето се отделя клон за Русе. Търгува с храни; има мелница.

Въпроси:

1. Кои са по-важните градове в Русенската област?
2. Какво знаете за Русе?
3. Какво знаете за Разград?
4. Какво знаете за Тутракан и Силистра?
5. Какво знаете за Попово?
6. Кои са по-важните градове във Варненската област?
7. Какво знаете за Варна?
8. Какво знаете за Добрич?
9. Какво знаете за Шумен?
10. Какво знаете за Балчик и Каварна?
11. Какво знаете за Провадия?
12. Какво знаете за Белослав /Гебедже/?
13. Какво знаете за с. Плисков?
14. Какво знаете за Нови Пазар?
15. Какво знаете за Каспичан?

Задачи:

Посочете на картата по-важните градове в Русенската област? Посочете пътищата, които водят от Русе за Разград; от Тутракан за Силистра; от Търговище и Попово за Русе! Посочете на картата по-важните градове във Варненската област! Посочете пътищата между Варна и Добрич; Шумен и Балчик; Каспичан и Провадия!

Лекция XIX.

БУРГАСКА и СТАРО-ЗАГОРСКА ОБЛАСТИ

Бургаска област.

По-важните градове в Бургаската област са: Бургас, Сливен, Ямбол, Карнобат, Айтос, Несебър, Поморие, Созопол, Царево, Тополовград, Елхово, Малко Търново.

Бургас /45,000 ж./ е областен град, разположен на удобен залив. Градът порасна и се разви от Освобождението насам като първо морско пристанище не само за южната, но и за югозападната част на България, с която е свързан чрез железница.

Градът е важно просветно средище. Издига се като индустриален град с най-големите в България мелници, фабрики за сапун, захарни изделия, моливи, за консервиране риба и др.

В околностите на Бургас има минерални богатства: в Атанасовското езеро се добива морска сол, а при мина "Черно море" - каменни въглища.

Сливен /35,000 ж./ е разположен под стръмните склонове на Стара планина. Като текстилен град, в който се произвеждат вълнени платове и прежди, той върви след Габрово. Сливен се свързва с Бургаската линия при Зимница и с Казанлък чрез Подбалканската линия.

Ямбол /30,000 ж./ е разположен на р. Тунджа и е станция на ж. п. линия за Бургас. Развива се като индустриален град: има голяма мелница, маслобойна, фабрики за керамични изделия, памучни платна, кожи.

Карнобат е ж.п. станция на линията за Бургас. Прочут е пазара му за добитък. Голямото земеделско производство дава материал за мелници и маслобойни.

Айтос е станция на железницата за Бургас. Известни са каменните кариери до града. Има мелници и маслобойни.

Несебър е разположен на малко полуостровче, съединено със сушата чрез тесен провлак, който се залива от морето при по-силен вятър. Несебърският плаж е най-добрия по българското крайбрежие. Населението на града се занимава с риболовство и лозарство.

Поморие е свързан с Бургас чрез железница. Населението се препитава много добре от лозарство, риболовство, добиване на сол. Калта от соленото езеро се използува за калолечение.

Созопол, подобно на Несебър е разположен на малък полуостров, свързан със сушата чрез къс провлак. Градът държи първо място като риболовно средище от всички крайморски градове.

Царево има хубаво разположение, но не може да се издигне като

летовище поради отдалеченост и неудобни съобщения. От построеното пристанище се изнасят дървени въглища за Цариград. Царево е седалище на трудовите горски кооперации от Странджанския район.

Тополовград е земеделски град. Произвежда тютюн, зеленчуци, грозде. Черницата вирее отлично и дава възможност да се развива бубарството.

Елхово е малък град, който върти търговия с богатата си земеделска околност. Той се свързва с Ямбол чрез железница.

Малко Търново е разположен близо до турската граница, където е отдалечен от важните пътища. Околността е залесена с дъбови гори, които се използуват за дървени въглища. Изнасят се за Цариград и по-далечни страни през Царево и Ахтопол.

Старозагорска област.

Стара Загора /40,000 ж./ е областен град. Разположен е в поречието на р. Сазлийка - в полите на Сърнена гора.

Той е древен тракийски град, по-късно - един от видните градове през време на римското владичество. Много археологически находки говорят за високата култура на града по онова време.

Стара Загора е важно просветно средище. Развива се като индустриален град: има фабрики за син камък, растителни масла, зеленчу-

кови консерви, мебели. Заобиколен е с лозя и овощни градини.

Стара Загора е важно ж.п. средище - свързва се с Пловдив и Бургас и е начало на Презбалканската железница. Има радиопредавателна станция.

Хасково /25,000 ж./ е разположен в Хасковското поле, което е топло. Това поле е засято с тютюн, житни храни, памук, сусам, анасон, овощия, черници. Тези разнообразни произведения дават възможност на града да се развие като голямо и индустриално средище. В Хасково изпъкват тютюневите складове - 35 на брой.

Казанлък /20,000 ж./ е звързан с Презбалканската железница и чрез нея - със Северна България, а на юг - чрез Стара Загора, с Бургас и Пловдив. В града има въздухоплавателно училище и военни фабрики. Развива се като индустриален град. Има работилници за музикални инструменти, за мраморни изделия, фабрики за платове, за прежди и розово масло.

Чирпан е разположен на Чирпанските възвишения, които са покрити с лозя. Околностите на града са сгодни за скотовъдство. Градът се развива като оживен пазар за добитък. Развиват се индустрии във връзка със земеделското производство.

Кърджали е единственият по-голям град в Източните Родопи. Има около 10,000 жители. Разположен е по средното течение на р. Арда.

Станция е на железницата за Момчилград. В Кърджали има фабрика за преработване на оловна и хромова руда, а също така и около 30 склада за тютюн.

Ивайловград се намира в източната част на Родопите, там където разклоненията са много ниски. Както във всички южни области на България, и в Ивайловград, освен тютюнът и житните храни, виреят сусам, мак, грозде и бадеми. Черничевите градини подпомагат развитието на бубарството.

В Източните Родопи са пазарищните средища: Момчилград, Златоград и Крумовград, известни като износни средища на най-доброкачествения тютюн "басма".

Нова Загора. Плодородната му околност дава сурови материали за фабрично производство. Има мелници и маслобойни; търгува с храни и птици.

От Нова Загора се отделя ж.п. клон за Злати дол, който обслужва още Раднево, оживена статция и Симеоновград, едно от най-развитите бубарски средища.

Харманли е околийски град на ж.п. линия за Цариград. Средище е на най-силно развито бубарство. Има сушилня за пашкули.

Свиленград е разположен близо до турската и гръцка граници. Той е най-голямото бубарско средище в България. Открита е голяма кооперативна сушилня за пашкули и фабрика за копринени изделия.

Въпроси:

1. Кои са по-важните градове в Бургаската област?
2. Какви са минералните богатства в околностите на Бургас?
3. Какво знаете за Сливен?
4. Защо казваме, че Ямбол се развива като индустриален град?
5. Какво знаете за Карнобат и Айтос?
6. С какво е известен Несебър?
7. С какво се препитава населението на Поморие?
8. Кои са по-важните градове в Старозагорската област?
9. Защо казваме, че Стара Загора е древен град?
10. В кое поле е разположен Хасково и какво произвежда това поле?
11. Какво знаете за Казанлък?
12. Какво знаете за Кърджали?
13. С какво са известни Момчилград, Златоград и Крумовград?
14. Какъв ж.п. клон се отделя от Нова Загора?
15. Какво знаете за Харманли?

Задачи:

Посочете на картата по-важните градове в Бургаската област! Посочете пътищата, които свързват Бургас и Сливен; Сливен и Ямбол; Бургас и Несебър! Посочете по-важните градове в Старозагорската област! Посочете пътищата, които водят от Стара Загора за Хасково; от Стара Загора за Казанлък; от Кърджали за Харманли!

Лекция XX.

ПЛОВДИВСКА и ГОРНО-ДЖУМАЙСКА ОБЛАСТИ

Пловдивска област.

По-важните градове в Пловдивската област са: Пловдив, Пазарджик, Карлово, Асеновград, Борисовград, Пещера, Сопот, Лъджене, гара Белово.

Пловдив /135,000 ж./ е областен град. Той е най-големият град в Южна България и втори по население и значение след столицата. Заселен е още в най-далечни времена. По-късно бил издигнат като крепост на Филип II, който му дал името си - Филипополи; това име още се среща в някои чуждестранни географически карти.

Пловдив е разположен живописно на тепетата и по двата бряга на Марица. Големите складове за тютюн и други обществени и частни сгради му придават изглед на модерен град. Този град държи първо място след столицата в просветно отношение.

Пловдив е важен търговски град. Всяка година в него става международен мострен панаир, където се излагат местни и чуждестранни предмети, като по този начин чуждите страни искат да засилят търговията си с България.

Пловдив е виден фабричен град. Има над сто фабрики и занаятчийски заведения. Най-важни са фабриките за тютюн, захар, мебели,

сапун, спирт. Силно е развита хранителната индустрия за консервирани зеленчуци, доматено пюре и месо, валцови мелници и др. Текстилната индустрия в Пловдив е представена от фабрики за памучни изделия и за точене на коприна.

Пазарджик /30,000 ж./ е разположен на Марица всред Пазарджишкото поле, което има слаб наклон. Водите на Марица се използуват за напояване оризищата. В Пазарджишкото поле става най-доброкачествен ориз. Сади се и коноп, а и лозата добре вирее.

Във връзка със земеделските произведения на полето, в Пазарджик се е развила индустрия за лющене на ориз, за растителни масла, конопени изделия. Има и фабрика за каучукови изделия.

Карлово /10,000 ж./ е разположен в полите на Троянска планина, свързан чрез железница с Пловдив и чрез Задбалканската линия - с Бургас.

Карлово се посещава най-много през май, по време на розобера. По производство на розово масло Карлово държи първо място в България. Градът се издига в индустриално отношение също. Има фабрики за вълнени, копринени и памучни платове.

Известните Карловски бани се намират на река Стрема.

Асеновград е разположен на р. Асеница в полето. В околията стават хубави лозя, сади се тютюн; многобройните черничеви дървета да-

ват основа на копринарството.

В околностите на града се намира Асеновата крепост, останала от времето на цар Иван Асен II.

Борисовград е средище на земеделска област. Бързо взема образа на търговски град. Изнася жито и тютюни.

Пещера е земеделски град. Населението се занимава с лозарство и отглеждане на тютюн. Има работилница за мебели.

Сопот е малко градче. Родно място е на най-великият български писател и поет - Иван Вазов. Свързва се с Карлово чрез ж.п. линия. В града има важна военна фабрика.

Панагюрище е важно историческо градче. Населението му се занимава със земеделие , скотовъдство и домашна промишленост. Има фабрики за персийски килими и хавлии.

Лъджене е село, което е разположено в Чепинската котловина. В него има фабрика за дървени изделия и терпентин. Климатът му е благоприятен за лекуване на гърдоболни.

Белово е оживена гара на железницата за Пловдив. Там се товари свлеченият от Родопите дървен материал. Има фабрики за хартия и мебели, както и работилници за мраморни изделия.

Горноджумайска област.

По-важните градове в Горноджумайската област са: Горна Джумая, Св. Врач, Разлог, Петрич, Неврокоп, Мелник.

Горна Джумая /10,000 ж./ е разположен на р. Джумайска Бистрица, която извира от Рила. Градът, заселен от незапомнени времена, е възникнал около топлите минерални извори. Горна Джумая е търговски център и населението му се занимава главно с тютюнопроизводство.

Св. Врач се издигна след войните. Населиха го трудолюбиви бежанци. Има топъл минерален извор.

Разлог е сгушен в ъгъла между Рила и Пирин. Градът е земеделско и скотовъдно средище. Изобилната вода се използува като двигател на мелници, дъскорезници, влачарници и др.

Петрич е разположен в подножието на Беласица. Той е крайната станция на железницата от София. Населението на града се занимава със земеделие като отглежда сусам, мак, памук, ориз. Най-важно е производството на тютюн.

Неврокоп е разположен при източните поли на Пирин. Жителите му отглеждат тютюн, а напоследък се развива и овощарството.

Мелник днес е най-малкият град в България - брои 550 души. Някога е бил голям лозарски град и важно просветно средище.

Общъ изгледъ

Въпроси:

1. Кои са по-важните градове в Пловдивската област?

2. Каква е историята на Пловдив?

3. Каква индустрия е развита в Пазарджик?

4. Какво знаете за Карлово?

5. Какво знаете за Асеновата крепост и къде се намира тя?

6. Какво знаете за Борисовград?

7. Какви фабрики има в Панагюрище?

8. Какво знаете за Сопот?

9. Какво знаете за Лъджене и Белово?

10. Кои са по-важните градове в Горноджумайската област?

11. Какво знаете за Горна Джумая?

12. Какво знаете за Разлог?

13. Какво знаете за Петрич?

14. Какво знаете за Неврокоп и Св. Врач?

15. Какво знаете за Мелник?

Задачи:

Посочете на картата по-важните градове в Пловдивската област? Посочете пътищата, които водят от Пловдив за Пазарджик; от Пловдив за Асеновград; от Пазарджик за Карлово; от Белово за Лъджене! Посочете по-важните градове в Горноджумайската област! Посочете пътищата, които свързват Горна Джумая и Петрич; Св. Врач и Неврокоп!

Лекция XXI.

СОФИЙСКА ОБЛАСТ

По-важните градове в Софийската област са: София, Перник, Кюстендил, Дупница, Радомир, Самоков, Ихтиман.

София /450,000 ж./, столицата на България, е разположена в югозападната част на Софийското поле. Още в най-древни времена този град е възникнал под името Сердика около минералните извори. През време на първото и второ българско царство е известен под името - Средец. София има над две хиляди години живот. Той е бил винаги един от значителните, а понякога и пръв град на Балканския полуостров.

София е най-важното просветно средище в страната. Освен многото училища, там има стотици печатници, от които най-уредена е Държавната печатница. Те печатат хиляди вестници, списания, научни книги, детски книги, които се изпращат по всички краища на страната.

София е важно политическо средище. Там живеят държавният глава и министрите; там заседава Народното събрание. Главно седалище е на законодателната, изпълнителната и съдебна власт. Като столица, София е седалище и на представителите от чуждите държави.

Много средства са вложени за индустриалното развитие на града. Фабрики и най-модерни инсталации се намират в отделен квартал, на-

речен индустриален, но фабрики са открити и в близките околности на града, а многобройни работилници са пръснати и в самия град. По броя на тези заведения София се явява като пръв индустриален град в страната.

София е голям търговски град, в който се върти търговия на дребно за задоволяване потребите на многобройното му население. В София има големи складове за стоки. Търговци от цялата страна купуват на едро български и чужди стоки в София.

В столицата има величествени постройки, от които по-забележителни са: храмът-паметник "Св. Александър Невски", най-голям храм не само в България, но и в целия Балкански полуостров; Съдебната палата,най-просторната сграда в страната; Пощата, Народната банка, Държавната печатница и др., които придават европейски изглед на града. В столицата има също и много паркове, от които най-забележителен е "Парка на свободата" /Борисовата градина/. Също така има и много паметници.

Перник /30,000 ж./ е разположен в Пернишкото поле. В този град е най-силно развита минната индустрия. Перник расте много бързо и продължава да привлича население във връзка с добива и преработката на каменни въглища.

Кюстендил /20,000 ж./ е разположен в самите поли на Осогово планина, чийто клон - Хисарлък, залесен с широколистни дървета и

бор, се издига над самия град.

Кюстендил е стар град, възникнал около лековитите минерални извори, за които и сега прииждат много летовници. Градът напредва в индустриално отношение: има предачници за прежди, правят се мармалади, има модерни сушилни за сливи, складове за тютюни. Изнасят се плодове за България и чужбина.

Дупница /20,000 ж./ се развива като индустриален град с много тютюневи складове, мелници и маслобойни. Развива се и като търговски град. Станция е на железницата за Петрич. От Дупница се отбива ж.п. линия за каменовъглените мини в Бобов дол.

Радомир е станция на железницата за Кюстендил. От този град почва отклонението за Петрич. Средище е на земеделска околност.

Самоков е на река Искър. Някога, във връзка с развитото скотовъдство, е произвеждал аби, шаяци, гайтани и е въртял търговия. Развито е било добиването на желязо. Сега в този град се произвеждат млечни продукти. Има фабрика за вълнени платове. Развита е търговията с дървен материал, докарван от рилските гори.

Ихтиман е станция на железницата. Неселението му се занимава със земеделие и скотовъдство.

Недалеч от гара Вакарел се намира радиопредавателят Вакарел.

Въпроси:

1. Кои са по-важните градове в Софийската област?
2. Каква е историята на София?
3. Защо София е най-важен град в просветно отношение?
4. Защо София е важно политическо средище?
5. Какво знаете за индустрията в София?
6. Защо София е голям търговски град?
7. Кои са по-важните постройки в София?
8. Какво знаете за Перник?
9. Какво знаете за Кюстендил?
10. Какво знаете за Дупница?
11. Какъв ж.п. клон се отбива от Дупница?
12. Какво знаете за Радомир?
13. Какво произвежда понастоящем Самоков?
14. Какво знаете за Ихтиман?
15. Къде се намира радиопредавателят Вакарел?

Задачи:

Посочете на картата по-важните градове в Софийската област? Посочете пътищата, които свързват София с Перник; София с Кюстендил; София с Дупница; София с Радомир; София с Ихтиман!

III-та Част.

С Т О П А Н С К А Г Е О Г Р А Ф И Я

Лекция XXII.

З Е М Е Д Е Л И Е

Условията за доходно земеделие. Главният поминък на населението в България е земеделието. По-голямата част от населението живее в селата, а 72% от населението е заето с обработване на земята.

Самата повърхнина на страната благоприятствува земеделието: 20% е ниска земя /висока до 200 м./, около 65% е висока до 500 м. - земи, пригодни за земеделски произведения.

От земеделските произведения населението се изхранва, остатъкът се изнася, получават се сурови материали за промишлеността. Изработените от българската индустрия стоки се купуват от селските стопани за нуждите на земеделското производство - сечива, машини, пръскачки и пр. Ако промишлеността се развива, ако земеделският стопанин има добри доходи, това значи, че всички ще могат да посрещат задълженията си навреме и финансиите на държавата ще бъдат в много добро състояние.

За да има благоденствие, трябва да се знаят всички условия, от които зависи напредъка на земеделието. Те са:

1/ почвата, 2/ климатът, 3/ земеделската техника, 4/ земеделските сечива, 5/ начинът на земевладението и 6/ видът на земеделските култури.

Успехите в земеделието зависят още и от културата и положение-

то на земеделеца. Досега за земеделското съсловие в България е направено съвсем малко.

Българинът-земеделец е поставен при много тежки трудови и други условия. Той трябва да работи с цялото си семейство в кал, студ, жега, от тъмно до тъмно, без да може да получи равностойността на своя тежък и убийствен труд.

1/ Видове почви. Почвата е най-горната част от земната повърхнина, която е годна за обработване. Почвите се образуват от основна скала /подпочва/, върху която са въздействували: а/ климатът - валежите, температурата и влагата, б/ растителността и в/ животните.

Според това има различни почви по състав и по хранителни вещества.

Кестенява степна почва, образувана върху основната скала-льос, при слаби валежи и голямо различие в топлината през зимните и летни месеци, има в Дунавската равнина.

Тъмнокестенява степна почва има по на юг, където има повече валежи. Тези почви са пригодни за житни храни.

Смолници - черни по цвят, мъчнообработваеми почви от блатен произход, се намират в повечето от полетата в югозападна България. Тези почви са богати с хранителни вещества и пригодни за житни храни, маслодайни и индустриални растения.

Черноземновидна глинеста почва, много плодородна, пригодна за всички видове растения, се намира в Тракия.

Кафява горска почва, пригодна за овощарство и скотовъдство, има по северните разклонения на Стара планина, полетата около Витоша, Рила, Осогово и др.

Яки са особени дребни и средно каменливи скелетни почви, които се намират в подножието на Родопите и в другите обезлесени, не много високи планини. Те са пригодни за ароматичен тютюн, рози, пиретрум, мента и др.

Наносна почва се намира в крайречните области на Марица, Искър, Струма, Места и др. Тя е много плодородна, пригодна за зеленчуци, ориз и др.

Сивопепелява горска почва е образувана под влиянието на горската растителност при влажен климат.

По планините и планинските ридове, при ниска температура и големи валежи, почвата без торене е почти безплодна. Пригодна е за овощарство; житни растения не стават.

Торфена почва се образува по високите планински области - при изобилни валежи, къса зима, хладно лято. Тази почва е пригодна за пасища.

2/ Климатът в България е благоприятен за много земеделски култури поради разнообразието си. Редко е валежите да не са достатъчни; на места рано настъпва суша. През зимата снегът пази посевите от измръзване. Градушките понякога нанасят големи вреди на овошките и посевите. Все повече се използуват реките за изкуствено напояване - Марица, Тополница, Чепинска, Струма, Места. Напоследък чрез помпи, движени с електрическа сила, се извлича и подпочвена вода.

3/ Земеделска техника. Поради липса на тор земята се изтощава. Селяните оставят ниви на почивка за една или две години /угар/. Това е голяма загуба за земеделието. Стремежът е всички ниви да се сеят, като се наторяват редовно с оборски, изкуствен или химически торове.

4/ Земеделски сечива. Земеделските сечива в България са доста примитивни. По-голямата част от населението обработваше доскоро земята с рала. При по-напреднало обработване на земята, при използуване плугове, трактори, жетварки, вършачки и др., селяните имат по-голяма доходност: един декар земя дава 120-150 кг. жито, докато при първобитно обработване се получава най-много до 110 кг. От няколко години насам, се използуват само плугове.

5/ Големина на стопанствата. В България земевладението е дребно. С течение на годините, поради наследствата, земята още повече

се дроби. Средното стопанство е 50-60 декара, но има и такива под 20 декара. Такива малки парцели земя не могат да се обработват с машини. Ето защо се създадоха трудови кооперативни стопанства, в които се работи по-добре с машини. Селяните не са доволни от тях, особено под сегашната власт, когато правителството извзема по-голямата част от тяхното производство.

6/ Вид на земеделските произведения. Постоянната грижа на земеделеца е да произвежда достатъчно храна за семейството си, да се запасява за през годината. Затова от незапомнени времена той сади много житни храни. Храните, произведени в Дунавската равнина, изхранваха и планинското население, като оставаше даже и за износ. Други държави продават храни на много ниски цени, защото имат модерно производство, което прави добива три пъти по-евтин. Ето защо сега се произвеждат толкова житни храни, колкото са нужни за изхранването на населението, а останалата земя се засажда с други, по-доходни посеви. Такива са индустриалните растения: тютюн, памук, захарно цвекло, слънчоглед, лен, коноп, пиретрум, мента, рапица и др. Също така се засаждат овощни дървета и лозя.

Въпроси:

1. Какви са условията за напредъка на земеделието?

2. При какви условия е поставен българинът-земеделец?

3. Какво е почва?

4. Какви видове почви има в България?

5. Какво знаете за кестенявата степна почва?

6. Какво знаете за смолниците?

7. Какво знаете за наносната почва?

8. Какво знаете за торфената почва?

9. Благоприятен ли е климатът в България за земеделските култури?

10. Какво знаете за земеделската техника?

11. Какво знаете за земеделските сечива?

12. Каква е разликата в производство на декар, ако земята се обработва с рала и ако земята се обработва с плугове?

13. Каква е големината на стопанствата в България?

14. Какво знаете за вида на земеделските произведения?

15. Кои са по-доходните произведения?

Задачи:

Направете схема като означите, какъв е процентът на обработваемата площ! Разделете процентно обработваемата площ на ниска земя и висока такава!

Лекция XXIII.

П О С Е В И

Зърнени храни, Индустриални растения, Маслодайни растения, Овощарство и Лозарство.

Зърнени храни.

Главно земеделско производство в България са зърнените храни. Селянинът е спокоен, когато хамбарът е пълен. Годишното производство на зърнените храни зависи от благоприятна или неблагоприятна година. Но те винаги заемат най-голямо пространство от обработваемата земя.

Пшеницата е главната храна на населението. Тя заема почти половината пространство, засято със зърнени храни /47%/. Добивът е около 2 милиона тона.

Царевицата иде на второ място по заетата площ, по производство и търговско значение. Царевицата заема 25% от производството на зърнените храни.

Ечемикът държи трето място.

Тези житни храни се сеят най-много в Дунавската равнина; засятата от пшеница земя там представя 60% от всички пшенични посеви в

България. Пшеницата се сее също в Старозагорско поле и Бургаско.

Ръж и овес се сеят по високите полета и планинските места.

Елда се сее само в Краище.

Оризът иска изобилно напояване и топлина. Той има благоприятни условия в Пазарджишко и Петричко полета. Сее се малко и в Неврокопско. Оризът е доброкачествен и задоволява местните нужди.

Индустриални растения.

Тютюнът държи първо място между индустриалните растения в България. В топлите области със слаби и непроизводителни за житни храни почви тютюнът дава добро производство. Най-ароматни, доброкачествени и скъпо ценени тютюни стават в Източните Родопи, Хасковско, Асеновградско и полетата по долината на Струма и Източна Македония-Дупнишко, Горноджумайско, Петричко. Най-доходен е тютюнът "басма". Средно годишно се произвеждат 25 милиона килограма тютюн, но някои години производството достига до 42 милиона килограма. Голяма част от тютюна се изнася в чужбина. Той заема почти половината от стойността на българския износ.

Памукът държи второ място между индустриалните растения в България. Опитното поле в Чирпанско раздава изпитани семена за разширение на това производство. Климатът в Хасковско, Старозагорско,

Харманлийско, Свиленградско, Кърджалийско и Неврокопско благоприятствува отглеждането на памук.

Правят се опити за отглеждане на памук в сухи и изложени на припек места в Северна България. Полученият памук в България дава суров материал за нова, много успешно развиваща се памучна индустрия.

Ленът вирее в по-високите прохладни места. Особено хубаво става влакното му, като се изпира в топла вода, каквато има в изобилие около минералните извори в Чепинската и Разложка котловини. Лен се сади във всички високи полета като Ихтиманско, Самоковско и др. Лененото семе се използува за добиване масла, а също и за лечение.

Конопът става в ниски и влажни места. Сее се в Свищовско, Софийско и другаде, но най-голямото му производство иде от Пазарджишко поле. Полученият коноп задоволява нуждите на страната. От семето също се добива масло за индустриални цели.

Захарното цвекло вирее добре. Сее се в районите на захарните фабрики в Северна и Южна България. То е много доходно. Получава се захар, а остатъците се използуват за храна на добитъка.

Маслодайни растения.

Слънчогледът се сее навсякъде, но е разпространен най-много в Дунавската равнина и в Старозагорското поле. От слънчогледа се до-

бива масло за храна, а от остатъците /кюспето/ се изхранва добитъкът. Стъблата се използуват за гориво.

Розата е намерила най-благоприятна почва в Карловско и Казанлъшко. Малко се отглежда и по северните склонове на Родопите. Розовото масло се продава в чужбина и се използува в сапунарството и парфюмерията.

Рапицата става в Северна България. От нея се получава масло за храна и за индустрията.

Сусам, анасон и мак виреят в Южна България и в долината на Струма. Използуват се за добиване масло за храна, за индустриално масло, както и за лекарства.

Фастъците се садят все повече. Карловско и Петричко се славят с добри фастъци.

Соя се сее най-много в Източна България.

Ментова трева се сади в Карловско, Казанлъшко, Пазарджишко. Маслото се използува за лекарство и в бонбонената индустрия.

Пиретрумът става в същите полета. От него се прави течност за изтребване на насекоми.

Овощарство.

В България има много благоприятни условия за овощарство. Виреят добре: сливи, ябълки, круши, праскови, зарзали, череши, вишни, орехи, черници, бадеми, кестени и др. Овощарските изложби показват не само голям напредък в овощарството, но и високо качество на българските плодове: захарност, аромат и вкус. Овощарството все повече се разширява. При настойчива работа скоро България ще стане овощарска страна. Най-много има сливови дървета - 60%.

Най-голяма овощарска градина в България е Кюстендилското поле. Вагони сушени сливи и ябълки се изнасят не само за вътрешността на страната, но и за чужбина. Втора важна овощарска област са северните склонове на Стара планина - от Ботевград до Елена. И оттам се прави износ на сушени плодове. Към овощарските области трябва да се причислят всички задбалкански полета,като се започне от Златишкото.

Лозарство.

За лозарството се използуват непригодните за други растения почви: плитки, бедни, по-сухи, които изобилствуват по хълмистите места. Лозата вирее на припек до 500 м., а в по-топлите области и до 700 м. надморска височина. Пригодни за лозарството са: Дунавската равнина /Русенско, Преслав, Сухиндол, Плевен, Видин/, Тракия - /Пазарджишко и Пловдивско/, Сливенско, Карнобатско, Поморийско, Вар-

ненско и Чирпанско.

Лозарството е важен дял от българското земеделие и ценен поминък. Старите лозя, които не са така доходни, намаляват. Увеличават се тези с американски подложки, от които особено се цени десертното грозде /Афузали или Болгар/, познато в цяла Европа. Всяка година се засилва износът му. Изпраща се в средна и западна Европа и в скандинавските държави.

Градинарство.

Градинарството в България е много напреднало. Отглеждат се разни видове зеленчуци, които са обикновена храна на населението и са много доброкачествени. Изнасят се много зеленчуци - пресни, сушени, замразени, или консервирани - от Пловдивско, Горнооряховско и Търновско, където градинарството е най-добре развито.

От варивата най-много се сади фасул /в Пловдивско и Източна България/, леща, грах, бакла, а напоследък и соя. Нахут се добива в Хасковско, Добруджа. Картофи се садят навсякъде, но най-доброкачествени са по високите полета: Ихтиманско, Самоковско, котловините в Родопите, Разложко.

Зеленчуците се отглеждат вече и в парници. Някои от тях се затоплят с електричество, както в Пловдив и Перник, а други - с топла минерална вода /Кюстендил/.

Българските градинари са много способни и трудолюбиви.

Бостани с дини, пъпеши, тикви и др. заемат големи пространства в Пловдивско, Ломско, Горнооряховско и Русенско.

Фуражни растения. Отглеждането на фуражни растения стои в тясна връзка с подобрението на скотовъдството в България. Държавата полага големи грижи за разпространението им. Най-много се сее фий, после лудо просо, кръмно цвекло и люцерна.

Въпроси:

1. Какво знаете за зърнените храни в България?

2. Какво знаете за пшеницата и царевицата?

3. Какво знаете за ориза?

4. Кои са индустриални растения?

5. Какво знаете за тютюна?

6. Какво знаете за памука?

7. Какво знаете за лена и конопа?

8. Кои са маслодайни растения?

9. Какво знаете за слънчогледа и розата?

10. Какво знаете за ментовата трева и пиретрума?

11. Какво знаете за овощарството в България?

12. Кои са плодовете, които се произвеждат в България?

13. Какво знаете за лозарството?

14. Какво знаете за градинарството?

15. Какво знаете за фуражните растения?

Задачи:

Направете следната схема: 1. Посеви в България - зърнени храни - 72%, индустриални растения 5%, фуражни - 17% и др. - 6%. 2. Зърнени храни: пшеница - 47%, царевица - 25%, други растения - 28%.

Направете диаграма на индустриалните и маслодайни растения: слънчоглед - 53%, тютюн - 16%, захарно цвекло - 8%, памук - 7%, коноп - 3%, лен - 0.50%, други - 12.50%.

Лекция XXIV.

Г О Р И и П А С И Щ А

Гори.

Горите са едно от най-ценните природни богатства. Те поддържат и улесняват живота на хората, като доставят горива и материал за постройки. Но ползата от гората е много по-голяма. Гората закрепва и задържа почвата. Гдето има гора, няма страшни, безводни, каменисти сипеи, които при порои се свличат и затрупват ниви и градини. Няма буйни потоци, нито страхотни наводнения, които причиняват неописуеми страдания. Гората задържа влагата, поддържа изворите дори и в най-голямата суша и така поддържа живота в равнината.

Горите заемат 28% от повърхнината на България. Те са собственост на общините, държавата и частните лица. Общинските гори са опустошени от безразборното използуване. Най-запазени са държавните гори, които се намират по високите планини на недостъпни места.

Според вида на дърветата горите биват широколистни и иглолистни. Източна Стара планина, Лонгос, Странджа, Делиорман и Сланик изобилствуват с широколистни гори. Рила, Родопите и Пирин са богати с иглолистни гори.

Най-безлесна е западната Дунавска равнина и Добруджа, поради степния климат.

Пасища.

Пасищата спадат към естествените богатства на страната. Колкото по-продължително се използуват пасищата, толкова повече се подпомага скотовъдството. Пасищата биват полски и планински. Най-просторни полски пасища има в Карнобатско, Плевенско и Белослатинско. През лятото някои полски пасища съвсем изгарят. Полските пасища намаляват, понеже се разоряват за ниви. Планински пасища има във всички български планини: Стара планина, Средна гора, Родопите.

Въпроси:

1. Какво знаете за горите в България?
2. Какъв е процентът, който те заемат от повърхнината на България?
3. На кого са собственост горите?
4. Какво знаете за общинските гори?
5. Кои са най-запазените гори?
6. Как се разделят горите според вида на дърветата?
7. Къде има широколистни гори?
8. Къде има иглолистни гори?
9. Коя е най-безлесна област в България?
10. Какво знаете за пасищата в България?
11. Какви биват тези пасища?
12. Къде са най-просторните полски пасища в България?
13. Увеличават ли се полските пасища?
14. Какво знаете за планинските пасища?
15. Къде има планински пасища?

Задачи:

Направете схема, с която да покажете какъв е процента от повърхността, който горите заемат!

Лекция XXV.

СКОТОВЪДСТВО

Земеделието в България е тясно свързано със скотовъдството. Всяко селско стопанство се нуждае от добитък за обработване на земята. Добитъкът се използува още за превоз, дава мляко и материали за облекло, месото му служи за храна.

Много малка част от планинското население в Стара планина, Краище и Родопите се занимава само със скотовъдство. В околностите на големите градове /около София и др./ има големи млекспроизводителни стопанства, които доставят най-доброто мляко от породист добитък.

Както във всички страни с континентален климат и в България стават летни засушавания, ливадите изсъхват и изкараният на паша добитък не намира храна. Сеното е недостатъчно, а изкуствените ливади, засети с детелина, фий, люцерна и др., не са много.

Зимно време добитъкът трябва да прекара в отоплени и слънчеви обори при голяма чистота. В това отношение има още много да се работи. Освен необходимата просвета, нужни са и по-големи парични средства.

1. Овцевъдство. В България има много полски и планински пасища, сгодни за едро овцевъдство, особено в Южна България. В България има 6,380,000 овци.

Най-добра и мека вълна имат карнобатските овци. Известна е и черноглавата плевенска овца. За подобрение на расата се внасят и мериноси. Изобщо държавата прилага мерки да се увеличи млечността на овците и да се подобри качеството на вълната. Овците в Софийско дават най-доброкачествено сирене.

Козите се отглеждат по планинските места за млякото. Те са издържливи, задоволяват се с малко гледане, но опустошават горите. Особено налитат на младите фиданки. Ето защо държавата налага на тях по-големи данъци, а по-голямото облагане довежда до намаление броя им. Сега има 611,000 глави.

2. Говедовъдство. Говедата са най-удобни за селска работа. Те не са чувствителни към промяната на времето, понасят тежка работа и при същата храна дават най-доброкачествен тор.

Всяко домакинство се нуждае от добитък за полска работа. Предпочитат се воловете като по-яки и издържливи. По долината на Искър, Вит, Осъм има особен род местно говедо с много голяма работоспособност. Кравите могат да се впрягат и за работа, много са издържливи, като същевременно дават мляко от 2,500 до 5,000 литра годишно. Такива крави от местна искърска порода се разпространяват навсякъде.

Общините в България са длъжни да доставят породисти бикове. Уредени са образцови държавни краварници, образувани са говедовъдни дружества в Самоков, Смолян и др. Броят на говедата е 1,390,000 гл.

Биволите не издържат нито голям студ, нито търпят големи горещини. Преди постройката на железници биволите са били крайно необходими, тъй като пренасят големи тежести. Най-много се отглеждат в Делиорман и Тузлук, както и във Варненско.

3. Коневъдство. Полската работа се извършва много по-добре с коне, отколкото с волове и крави. Конете служат и за превоз, особено в отдалечените от ж.п. линии места. В България по-добра порода са конете в Делиорман. Броят им е 480,000.

Магарета се отглеждат в планинските места и в лозарските средища. Броят им е 130,000.

Мулета и катъри се отглеждат главно в Родопите. Те са добри помощници на селските стопани по високите места, където колите не могат да се движат. Главният им пазар е в Асеновград.

4. Свиневъдство. Всяко селско домакинство отглежда поне една свиня за клане. В България има 670,000 свини. Свинското месо и мас се търсят на европейските пазари. Свиневъдството става много доходно занятие. Напоследък започна доставката на особени породи угойливи свини, които се отглеждат главно в Дунавската равнина, където изобилствува царевицата.

5. Птицевъдство. Броят на домашните птици в България - кокошки, гъски, пуйки - достига до 7,033,000. България може да има много до-

бър доход от износ на птици и яйца. През 1938 год. тя внесе яйца за подобрение птицевъдството в страната. В много избрани птицевъдни села всички кокошки се заместят с расови. Всички стопани градят еднообразни и хигиенични кокошарници. Строят се и люпилни за изкуственно излюпване на пилета.

6. Пчеларство. И за отглеждане на пчели се изискват знания и опитност. В някои околии условията за отглеждането им са много благоприятни - в овощарските околии по северните склонове на Стара планина, при обширни ливади, където има богата паша. Мед трябва да се произвежда повече, защото не е само храна, но и лек.

В България има 340,000 кошери, от които почти половината са от новата система - "разборни". Годишно се добива 2,000,000 кг. мед и 100,000 кг. восък. Най- много кошери има в Търновско, Шуменско, Софийско.

7. Бубарството е развито на много места както в Северна България /Враца/, така и в Средна и Южна България. Но главната бубарска област стои във връзка с отглеждането на черницата, а три четвърти от черничевите градини се намират в Свиленградско, Харманлийско и Ивайловградско.

Държавата доставя здраво и приспособено за българския климат и условия бубено семе и улеснява продажбата на пашкулите чрез Българската земеделска и кооперативна банка. Годишното производство на

пашкули е 1,500,000 килограма.

8. Риболов. Риболовът в България е най-силно развит покрай Черно море. На второ място иде риболовът от Дунава. Вътрешните реки са маловодни и дават слаб риболов. Във високите планински езера на Пирин и Рила се лови пъстърва.

В Черно море се извършва риболов през всички годишни времена, но голямо количество риба се лови напролет, когато ята скумрии отиват от Мраморно море към северните брегове на Черно море, където големите реки довличат в морето много хранителни вещества. Тогава настъпва сезонът - рибарите излизат в открито море, ловят риба в неподвижни мрежи - деляни, сушат я и я продават главно като чирози.

През есента скумриите, охранени добре, слизат на юг към топлите води, за да хвърлят хайвера си. Тогава пак се извършва риболов.

В Черно море се ловят паламуди, лакерди, кефали, хамсии. Те дават основа за развитието на нова индустрия - консервиране на риба. Уловеното количество не задоволява българските нужди.

В Дунава се лови шаран, сом, чига, моруна и др.; тая риба представя 1/3 от общия риболов.

9. Лов. В България ловът се използува повече като развлечение, отколкото като занаят. Който иска да се занимава с лов, получава позволително срещу заплащане. Бият се зайци и лисици. Кожите им се изнасят. Сърните, елените и фазаните силно са намалели поради без-

разборен лов. Сега се развъждат изкуствено. Дават се награди за убити хищници - вълци и мечки.

През есента се бият яребици, диви патици и пъдпъдъци.

Въпроси:

1. Какво знаете за скотовъдството в България?
2. Какво знаете за овцевъдството?
3. Какво знаете за говедовъдството?
4. Какво знаете за биволите?
5. Какво знаете за коневъдството?
6. Какво знаете за магаретата, мулетата и катърите?
7. Какво знаете за свиневъдството?
8. Какво знаете за птицевъдството?
9. Какво знаете за пчеларството?
10. Какво знаете за бубарството?
11. Кои са главните области, където се отглеждат черничевите градини?
12. Какво знаете за риболова?
13. Какви риби се ловят в Черно море?
14. Какви риби се ловят в Дунава?
15. Какво знаете за лова?

Задачи:

Посочете на картата областите, където се отглежда местното говедо от "искърска порода"! Посочете областите, където има биволи! Посочете също, къде има най-много кошери; къде е развито най-много бубарството!

Лекция XXVI.

МИНЕРАЛНИ БОГАТСТВА

В България има много минерални богатства. Някои от тях са разработвани от незапомнени времена, други са открити наскоро. За да стане основно изучаване на всички подпочвени богатства, необходими са средства, подготвени за тази особена работа работници и добри пътища за превоз. Отдалечена от пътища и железници мина, не може да се използува, защото ще се плаща много скъпо за превоз.

Минерални богатства са: мини, кариери и минерални извори.

Мини.- Кафявите каменни въглища /лигнити/-с 60-70% въглерод, са разработени най-много. Те са от голямо значение за българското народно стопанство. Като гориво каменните въглища заместват дървата и така горите се запазват от изсичане. Използуват се за движене на железниците, параходите и машините на фабриките. Използуването на каменните въглища все повече се разширява: от тях се получава електричество, те са суровият материал за българската каменовъглена индустрия. Сега, с откриване на брикетната фабрика в Перник, и най-ситните въглища се използуват. Брикетите горят много добре.

Само в мините Перник през 1944 година са получени над 2,000,000 тона въглища. Мината се използува от 50 години. Първата година са получени толкова въглища, колкото се добива дневно сега.

Лигнити се добиват още в Бобов дол /Дупнишко/ и мина "Марица" при гара Раковски и др. Кафяви каменни въглища има в Ломско, голям басейн, още неизползуван, Бургаско, Сливенско, Софийско.

Черните каменни въглища са много по-доброкачествени. Те се добиват в няколко мини в Стара планина, от Габрово до Сливен, Пирин и Твърдица, като първенство държи мината в Трявна.

Антрацит се получава в Искърския пролом над Своге.

Желязна руда /магнетит и хематит/ се намира в Самоковско, Етрополския балкан /разработвана някога/ и другаде. Желязната руда се използува и в Манастирските възвишения.

Медни руди /пирит и халкопирит/. Във Врачанската планина има медна руда, която до скоро се прочистваше във високите пещи в Елисейна. Медна руда се получава в Бургаско и Средна гора.

Оловно-сребърни руди някога са се добивали в Чипровци. Сега мините са изоставени. Осогово планина и Родопите /с.Лъкавица/ крият в недрата си оловно-сребърни руди.

Злато се получава и до днес от любители, чрез промиване пясъците на реките Огоста, Янтра и Тополница, както и в Кюстендилско. Промивани са златоносните пясъци и в Рила. Този начин не е много доходен и затова не се използува широко. Повече злато се получава в

мина "Злата", Трънско и в Панагюрище.

Кариерите имат голямо значение. Те дават материал за постройки на жилища, за големите държавни сгради, за постилане улиците, за мелнични камъни и пр.

Гранит и сиенит има в пловдивските тепета и Витоша. Използуват се за постилане улиците в Пловдив и София.

Мрамори има в Берковската планина, Бузлуджа, Родопите и Рила, но най-много се намират в Пирин.

В България има кариери за мелнични камъни, за цимент, тебешир, вар и др.

При село Белослав, Варненско, се намира особен пясък - каолин, който се използува в стъкларството.

Глината е особено необходима за направа на домашни съдове. Габровско, Трънско и Троянско са известни с грънчарските си изделия.

Глина се използува и в индустрията за порцеланени печки и големи тръби за канализация и водоснабдяване на градовете.

Каменна сол. Земните пластове в Провадийско са богати с каменна сол. Солта не се копае. Водата от соления извор се изпарява в особена соловарна, построена при гара Мирово.

Морска сол се получава чрез изпаряване на слънце водите на Поморийското и Атанасовското /Бургаско/ солени езера. Добивът на морска сол е по-голям през сухите лета поради силното изпарение. В България се получава до 60,000,000 кг. сол, от която 7,000,000 - в Провадийско. Тази сол задоволява местните нужди.

Минерални извори.- По богатството си с минерални извори, България държи първо място между съседните държави и едно от първите места в Европа. Наброяват се до 900 извора, разпределени в 80 места.

По температурата на водата изворите се делят на горещи, топли и хладни. Някои от минералните извори са каптирани, направени са модерни бански постройки, други имат малки бани, а някои води още не се използуват.

Минералните извори са разпределени в няколко области: Задбалканските полета /Павел баня, Казанлъшко, Сливенски бани, Айтоски бани/; южните поли на Средна гора /с.Хисар, Старозагорски бани/; Родопите /Чепинската котловина, Наречен/; полите на Рила /Сапаревски бани - Дупнишко, с най-топли води в България - 86°/; полите на Витоша /София, Горна баня, Овча купел, Княжево, Панчарево, Банкя/; полетата по долината на Струма /Кюстендилско, Г.Джумайско, Св. Врачко/; долината на Места /Разложко и Неврокопско/; Момина баня в Ихтиманска Средна гора и др. Северна България има малко минерални извори, с единствено добре уреден минерален извор в с.Вършец, Врачанско, където има голяма държавна баня.

Въпроси:

1. Какво знаете за минералните богатства в България?
2. Кои са минерални богатства?
3. Какво знаете за кафявите каменни въглища?
4. Какво знаете за черните каменни въглища и антрацита?
5. Какво знаете за желязната и медни руди?
6. Какво знаете за златото?
7. Какво знаете за кариерите в България?
8. Къде има мрамори?
9. За какво служи глината?
10. Какво знаете за каменната сол?
11. Какво знаете за морската сол?
12. Какво знаете за минералните извори в България?
13. Как се разделят тези минерални извори по темпаратурата на водата?
14. Кои са областите, където има минерални извори?
15. Има ли много минерални извори в Северна България?

Задачи:

Посочете на картата местата, където има: черни каменни въглища, антрацит, оловно-сребърни руди, медни руди, злато; където има кариери за гранит, сиенит и мрамори. Посочете също познатите ви минерални бани!

Лекция XXVII.

И Н Д У С Т Р И Я - I-ва част

Индустрията преработва суровите материали, за да станат годни за употреба.

Индустрията е разделена на домашна, занаятчийска и фабрична.

Домашната индустрия е развита по села и градове. Жените тъкат конопени, ленени, памучни и копринени платна. Те изпридат и тъкат вълнени шаяци за сукмани и мъжко облекло, а от друга страна изработват най-тънки и сложни шевици, украси по дрехите и тантели.

Занаятчийската индустрия не използува тежки машини. Там главната работа е ръчна. Тази индустрия е била много развита още през време на турското робство. Занаятчийте имали свои сдружения - еснафи, които разполагали със средства. Тези средства от занаятчийските каси били жертвувани нашироко за откриване български училища и насаждане просвета между народа.

Повечето индустрии в България са занаятчийски. Но те напредват, съобразяват се с изискванията на времето и се усъвършенствуват. Някои занаяти западнаха, но други, като шивачество, кожухарство, обущарство, се развиха много. Държавата открива много занаятчийски училища, от които излизат подготвени майстори и работници.

Фабричната индустрия използува всякакви машини при преработката на сурови материали. Тази индустрия се разви много през последните няколко години. Държавата я покровителствува чрез закони. В България има много индустриални заведения, 1,900 на брой, съсредоточени в големите градове - София, Пловдив, Русе, Варна, Габрово и др.

Хранителна индустрия.

Най-развита в България е хранителната индустрия, поради богатото и разнообразно земеделско производство.

Мелничарство. От незапомнени времена в България има мелници, движени от вода /воденици/. Не само за вътрешните нужди, а и за износ се издигнаха големи парни мелници, някои от които държат първенство на Балканския полуостров. Мелници има в Бургас, София,Червен бряг, Търново, Дявна, Варна, Ямбол и др. градове.

Във връзка с брашнарството стоят индустриите за тестени произведения: фабрики за фиде, макарони, ювки, бисквити. Такива фабрики има в София, Търново, Русе, Варна, Пловдив.

Запазване на зеленчуци и плодове. Зеленчуците и плодовете са здрава храна; те са постоянна храна на населението. Държавата насърчава развитието на консервената индустрия.

Освен това открити са фабрики за запазване на зеленчуци и плодове, които работят за търговия - в София, Стара Загора, гара Дебе-

лец /Търновско/, Русе, Варна, гара Кричим и др.

В областите, където стават сини сливи, са открити сушилни.

В България има пет фабрики за захар: в Русе, Горна Оряховица, Долна Митрополия /Плевенско/, Пловдив и Бургас.

Във връзка със захарната индустрия стоят фабрики за бонбони, халви, локуми и шоколадени изделия, които са съсредоточени в големите градове, като София, Пловдив и др.

Гроздето се преработва във вино. В средното земеделско винарско училище в Плевен се подготвят майстори за правене на вина. Строят се кооперативни изби. Напоследък се разви приготовляването на безалкохолни вина, които са много полезни, защото в тях са запазени всички хранителни и лековити свойства на гроздето.

Изработването на кашкавал, сирене и масло стои във връзка с овцевъдството. Те се приготвят в много мандри, както и със средствата и под ръководството на големи кооперативни сдружения.

Потребите от мазнини за храна на населението се задоволяват от 600 по-големи и по-малки маслобойни, гдето се приготвят растителни масла от слънчоглед, орехи и други семена.

Месото се запазва чрез осоляване и изсушаване. Приготвят се пастърми, суджуци, луканки, салами, месо в консервени кутии и др. от свинско и говеждо месо. Открити са работилници в София, Стара

Загора, Горна Оряховица и др.

В крайбрежните градове Варна и Бургас се развива индустрията за запазване на риба /сардели и чирози/.

Текстилна индустрия.

Вълнена индустрия. Още преди Освобождението в Сливен е имало фабрика за вълнени платове, която доставяла облекло на турската войска. След Освобождението тази индустрия се разви, разшири и усъвършенствува. Особено се отличи като текстилно средище Габрово. Вложиха се големи средства, доставиха се модерни машини. Произведените платове по качество и хубост стоят наравно с английските.

Вълнената индустрия е развита в Габрово, Сливен, София, Казанлък и други градове.

Към вълнената индустрия спада килимарството. В България се изработват два типа килими, които се отличават по начина на работа, по цветове и фигури: чипровски и котленски.

В Панагюрище се изработват персийски килими, които се продават в чужбина.

Вносът на памучни платна и изделия от памук е намалял. Фабриките в София, Габрово, Варна и др. използуват получения в България памук. Тази индустрия има голямо бъдеще.

Ленени платна се изработват в Габрово и Провадия.

Копринени платове се изработват в София, Карлово, Враца и др.

Работилници за източване на коприна има в Свиленград, Пловдив, Асеновград и др.

Конопени и ютени изделия - вълна, чували, пътеки за постилки и др. се изработват в София, Варна, Пазарджик и др.

Въпроси:

1. Какво знаете за индустрията?

2. Как се разделя индустрията в България?

3. Какво знаете за домашната индустрия?

4. Какво знаете за занаятчийската индустрия?

5. Какво знаете за фабричната индустрия?

6. Какво знаете за хранителната индустрия в България?

7. Какво знаете за мелничарството?

8. Какво знаете за запазването на плодове?

9. Какво знаете за преработването на гроздето?

10. Какво знаете за изработването на кашкавал, сирене и масло?

11. Какво знаете за вълнената индустрия?

12. Какво знаете за вноса на памук?

13. Къде се изработват ленени платна и копринени платове?

14. Къде има работилници за източване на коприна?

15. Какво знаете за конопените и ютени изделия?

Задачи:

Посочете на картата местата, където е съсредоточена фабричната индустрия! Посочете местата, където има: мелници, фабрики за тестени произведения, за запазване на зеленчуци и плодове, за захар. Посочете също и градовете, в които е развита: вълнената индустрия, памучната и копринената!

Лекция XXVIII.

И Н Д У С Т Р И Я - II-ра част

Кожарска индустрия

Кожарската индустрия е доста развита. София и Габрово са главните средища на фабричното производство, което напълно се модернизира. Правят се обуща, изработват се всички видове кожарски произведения - ръкавици, ученически чанти, кесии за пари, портмонета, портфейли и др.

Тютюнопроизводство и добиване на розово масло.

Чуждите държави купуват от България тютюна и го преработват в своите страни. Цигари се приготвят главно за вътрешна употреба. Тютюневата индустрия е съсредоточена в Пловдив, Хасково, Дупница, София и др., където има фабрики и големи складове за тютюн.

Добиването на розово масло и наливането му в малки бурканчета-мускали, стои във връзка със саденето на розата и с пазарите, където се изнася. Карлово и Казанлък са средища на това производство.

Химическа индустрия.

Тази индустрия в България напредва много бързо. Сапунарството се разви и вноса на сапун отвън се спря. По-големи фабрики има в

София, Пловдив, Бургас и Русе. На гара Костинброд /Софийско/ има голяма фабрика за сапун, химически торове, пасти за зъби, помади и др.-/Заводите на Никола Чилов/.

Фабрика за кибрит има в Костенец; за син камък - в Стара Загора; за бои и лакове - в София, Русе; за оцет в София, Пловдив, Русе; за мастила, червен восък, боя за обуща - в Русе, Пловдив и др.

Една от новите индустрии е гумената. Работи се със сурови материали, внесени отвън. Правят се гумени цървули, подметки за обуща, мушами, палта за дъжд и др. Има фабрики в Пазарджик, София, Курило.

Керамична индустрия.

Керамичната индустрия напредва много с усилване канализацията, водоснабдяването и благоустройството на градовете. Най-голяма е керамичната фабрика на гара Новоселци. Там се изработват големи глинени тръби.

Започна се фабрикуване на фаянсови печки и съдове във фабриките във Видин, Каспичан и др.

Фабрики за стъкло има в с. Белослав /Варненско/ и Перник, а за цимент - на гара Батановци и в Плевен.

Дървена индустрия.

Тази индустрия стои във връзка с българското горско стопанство. В българските гори има скъпи и ценни дървета, които дават строителни

материали и такива за мебели. Изработените в България мебели не се отличават по нищо от мебелите, направени в чужбина. За развитието на тази индустрия много спомогна средното столарско училище в Русе и училищата в Тетевен, София и др. градове.

Във връзка с винарството и износа на плодове /пулп/ се развива кацарството, а във връзка с износа на грозде - производството на щайги.

Метална индустрия.

По-рано се внасяха почти всички метални изделия, като се почне от игли и се свърши с машини, вагони, локомотиви и трамвайни коли. Сега голяма част от тези произведения се изработват в България. В София, Варна и Плевен се правят печки за готвене и отопление на жилищата, електрически материали. Телефонни и телеграфни апарати и части за радиоапарати, автомобили, велосипеди и самолети се правят в София и Казанлък.

Фабрика за вагони има в Дряново, за трамвайни коли - в София, за поправка на параходи - във Варна, за военни материали - в Казанлък. В София има фабрики за алуминиеви съдове, примуси, спиртници.

Електрическа сила. Водните сили на планинските реки - Въча, Искър, Рилска, Янтра и др. са впрегнати за добиване електрическа сила. Най-голяма електрическа централа има на р. Въча. След това идват тези централи, които използват водите на реките Искър, Рилска

река и др. Електричеството се получава, като се използуват и горива. Така в България се използуват дребните каменни въглища в Перник, гара Раковски и др.

Електричеството служи за осветление, за привеждане в движение машините на фабриките и работилниците, за трамвайното движение в София.

Електрическата сила спомага много развитието на индустрията и за подема на земеделското производство в страната, особено за помпите, с които се вади подпочвена вода.

Въпроси:

1. Какво знаете за кожарската индустрия?

2. Какво знаете за тютюнопроизводството и добиването на розово масло?

3. Къде е съсредоточена тютюневата индустрия?

4. Кои са главните средища за производството на розово масло?

5. Какво знаете за химическата индустрия?

6. Какво знаете за заводите на Никола Чилов?

7. Къде има фабрики за кибрит, за син камък, за бои и лакове?

8. Какво знаете за гумената индустрия?

9. Какво знаете за керамичната индустрия?

10. Къде има фабрики за стъкло?

11. Какво знаете за дървената индустрия?

12. Във връзка с какво е развито кацарството и производството на щайги?

13. Какво знаете за металната индустрия?

14. Къде има фабрики за вагони, за трамвайни коли, за поправка на параходи и за военни материали?

15. Какво знаете за електрическата сила в България?

Задачи:

Посочета на картата къде е съсредоточена кожарската индустрия, химическата индустрия, керамичната индустрия, дървената индустрия и металната индустрия! Посочете също къде е най-силно развито тютюнопроизводството и добиването на розово масло!

Лекция XXIX.

С Ъ О Б Щ Е Н И Я

Народното благосъстояние, напредъкът на индустрията и търговията извънредно много зависят от добре уредените пътища.

При добри съобщения се подпомага не само производството, но и търговията, тъй като навреме се изнасят стоките на българските пазари или се пращат в чужбина.

Добрите пътища улесняват много българската народна отбрана.

Войските се явяват бързо в частите си и могат без забавяне да се изпращат и превозват там, където има нужда от подкрепления.

Повърхнината на България подпомага съобщенията както между отделните области, така и с всички съседни страни. Освен със средищното си положение България има изгода от водните пътища - Черно море и Дунав.

Съобщенията биват сухоземни /шосета и железници/, водни /речни и морски/ и въздушни.

Съобщенията се предават по пощите, телеграфите, телефоните и радиостанциите.

Шосета.

Най-усилено е движението по шосетата, които свързват областните градове със столицата. Шосетата биват първокласни, второкласни и

третокласни.

Главни шосета са:

1. Международният път Цариброд - Драгоман - София - Пловдив - Свиленград. Този път отчасти е постлан с паваж.

2. За Македония: а/ по долината на Струма: София - Дупница - Горна Джумая - пограничния пост Кулата; б/ София - Кюстендил - Гюешево.

3. Задбалканският път София - Карлово - Сливен - Бургас.

4. София - Р. Дунав - през Петроханския проход към Лом и Видин.

5. София - Чурек - Ботевград - Ловеч - Търново - Русе - Варна.

6. От Дунав за Тракия: а/ от Русе през Шипченския проход - Стара Загора - Хасково - Кърджали; б/ от Русе - Разград - Търговище - Котел - Ямбол - Елхово.

7. Край черноморския бряг: Варна - Бургас - Малко Търново.

Някога съобщенията по шосетата ставаха с коли, кабриолети и файтони. Сега на много места се въведоха редовни автомобилни съобщения.

През 1936 година в България имаше 31,000 км. шосета, от които 18,000 км. напълно изправни.

Железопътни съобщения.

Най-голямо значение за стопанството, търговията, както и за

народната отбрана имат железниците. Превозът се извършва бързо, товарят се много повече стоки и пътници, отколкото в автомобили и коли. Преди Освобождението както пътищата, така и ж.п. съобщенията са били в жалко положение. Имало е железница от Русе до Варна, а международната железница от Цариград, била само до Сараньово.

Младата българска държава се зае най-енергично с постройката на железници. Сега в България има към 3,400 км. нормални железни пътища и около 450 км. теснолинейни.

Железопътни линии.- 1. Тракийската, която свързва България със Средна Европа и с Цариград. Главни станции са: Драгоман - София - Пазарджик - Пловдив - Свиленград. От нея се отделят следните разклонения:

а/ от Пловдив и околността му - за Асеновград, за Панагюрище, за Карлово, за Хисара и за Пещера.

б/ от гара Раковски - за Хасково - Кърджали - Момчилград.

в/ от Пазарджик и Сараньово се отделят теснолинейни железници, които се събират при гара Варвара и оттам ж.п. линия продължава в недрата на Родопите - през Чепино за Банско и долината на Места.

2. Пловдив - Бургас свързва Тракия с Черно море.

От нея се отделят клоновете:

а/ Михайлово - Раковски; б/ Нова Загора - Златидол; в/ Ямбол - Елхово; г/ Зимница - Сливен и д/ Бургас - Поморие.

3. Задбалканската линия свързва София с Бургас.

4. Централната железница свързва столицата с Варна. Чрез разразклоненията ѝ, които отиват до Дунава, се подпомага търговията и износа. От нея се отделят следните линии:

а/ Мездра - Видин, с разклонения от Бойчиновци до Берковица и от Брусарци до Лом; б/ Червен бряг - Оряхово /теснолинейна/; в/ Плевен - Сомовит; г/ Левски - Свищов и Левски - Ловеч; д/ Горна Оряховица - Лясковец; е/ Крумово - Преслав; ж/ от Синдел за Лонгоза; з/ Гара Йордан Йовково - Добрич - румънската граница.

5. Презбалканската линия свързва Тракийската низина с Дунавската, като почва от Стара Загора - през Горна Оряховица - до Русе. От нея се отделя клон от гара Царева ливада за Габрово.

6. Друга презбалканска железница е Шумен - Карнобат.

7. Русе - Каспичан е най-първата ж.п. линия в България, строена преди Освобождението и свързва Русе с Варна. От нея се отделя клон от Каспичан - Нови пазар - румънската граница /теснолинейка/.

8. Железопътната линия от София по долината на Струма има голямо стопанско значение. Започва от София, през Перник - Радомир - Дупница - Горна Джумая до Кулата. От нея се отделят клонове:

а/ Радомир - Кюстендил - Гюешево /на границата/; б/ едно късо

отклонение за Бобов дол; в/ гара Струма - Рилски манастир /тесноли-нейка/; г/ късо отклонение за Петрич.

9. Софийската околовръстна линия.

10. София - с. Банкя /Софийско/.

Съобщенията в София стават с електрически трамваи. Селата Княжево и Бояна са свързани с града с електрически трамваи също.

Въздушни съобщения. Въздушните съобщения стават много бързо. България лежи на важен кръстопът и затова чуждите самолети минават през българските земи. Чрез тях България има редовни въздушни съобщения за Атина, Цариград, Белград. Самолетите спират на летище Враждебна /Софийско/.

Пощи, телеграфи, телефони и безжични съобщения.- Телеграфопощенската служба в България е уредена много добре. Някои градове и села получават пощата по няколко пъти на ден, други - по един път, а най-отдалечените места - по три пъти седмично.

Освен това, България може да праща писма и получава такива от всички части на света, защото тя влиза във Всемирния пощенски съюз.

Телеграфни и телефонни станции има във всички градове и по-големи села. Повечето от планинските хижи са свързани чрез телефон с най-близкия до тях град.

България има телефонни съобщения с близки и далечни страни. Съобщенията по радиото стават най-бързо. Чрез него най-отдалечените селища се свързват със столицата и с цялия свят. Новините се получават много по-бързо. В България има особена радио-служба - с предаване от София, Стара Загора и Варна.

В съобщенията са заети голям брой железничари, моряци, шофьори и др. От тяхната правилна и преданна работа зависи целият стопански живот в страната.

Въпроси:

1. Какво знаете за съобщенията в България?

2. Какви биват съобщенията?

3. Как се предават съобщенията?

4. Какво знаете за шосетата?

5. Кои са по-главните шосета в България?

6. Какво знаете за железопътните съобщения?

7. Кои са по-главните железопътни линии?

8. Какво знаете за Тракийската ж.п. линия?

9. Какво знаете за Централната ж.п. линия?

10. Какво знаете за Презбалканската ж.п. линия?

11. Коя е най-първо построената ж.п. линия в България?

12. Какво знаете за въздушните съобщения?

13. С кои страни България има редовни въздушни съобщения?

14. Какво знаете за пощите, телеграфите, телефоните и безжичните съобщения?

15. Къде има телеграфни и телефонни станции?

Задачи:

Посочете на картата как може да отидете от София във Варна; от Видин до Русе и оттам в Стара Загора; от Варна в Бургас; от София до Плевен; от София до Пирдоп; София - Берковица - Лом!

Посочете местата, където ж.п. линии пресичат Стара планина!

Лекция XXX.

Т Ъ Р Г О В И Я

Размяната на стоки се нарича търговия. Търговията бива вътрешна и външна.

Вътрешна търговия. Всеки ден в градове и села се извършва размяна на стоки. Особено е усилена търговията в големите пазарищни средища в определени дни през седмицата. През тези пазарни дни се донасят стоки от по-далечни места, става размяна между производството на жителите в планината и в равнината. Някои български градове са се издигнали много като търговски градове поради средищното си положение: Плевен, Пловдив, София, Пазарджик, Ямбол, Хасково, Дупница, Шумен, Стара Загора и др.

Селяните закарват в градовете земеделски и скотовъдни произведения, а купуват готови стоки, земеделски сечива, колониал, книжарски потреби. Много оживена търговия се върти и по панаирите. Тази търговия се нарича вътрешна.

В Пловдив всяка година се урежда международен мострен панаир. Там се излагат образци от стоки и се правят поръчки за всички видове произведения. Чуждите държави имат възможност да излагат своите индустриални произведения. Така могат да се видят много усъвършенствувания в областта на техниката по обработване на земята, в скотовъдството, индустрията и да се правят покупки.

Външна търговия.- Износ.- Всички произведения не могат да се продават на вътрешния пазар. Колкото повече стоки остават за износ, толкова по-добре е за държавата. Износът на стоки съставя износната търговия. В България тя зависи от земеделското и скотовъдно производство.

Най-важен предмет на българския износ е тютюнът, който средно взето, съставя 42% от износа.

Зърнените храни и варивата съставят 20% от износа.

Износът на грозде, плодове, ягоди, зеленчуци и др. постоянно расте. През 1938 г. най-голям е бил износът на грозде.

Напоследък се изнасят полуконсервирани плодове - пулп. Плодовете - ягоди, праскови, зарзали, грозде и др. - се поставят в бъчви, които събират до 300 кг., заливат се с вещество, което ги запазва, и се изпращат в чужбина. Там тези плодове се използуват за мармалади и в сладкарската индустрия.

От земеделските произведения се изнасят още маслодайни семена.

От скотовъдните произведения първо място заемат яйцата. Те съставят 9% от общия износ. Изнасят се птици и добитък.

Освен това се изнасят обработени и полуобработени произведения: розово масло, растителни масла, отпадъци /кюспе, меласа/, доматено пюре, цигари, кашкавал, сирене, масло, заклани кокошки, свинско месо и свинска мас, килими, въглища и руди.

Външната търговия се извършва чрез Черно море - пристанищата

Варна и Бургас и по Дунава - Лом, Русе, Свищов, Видин; по суша - чрез железницата - със Западна Европа. Преди войната и през по-голямата част от нея, търговията на България бе с Германия. Със създаване на приятелски отношения между комунистическото правителство в България и С.С.С.Р., външната търговия на България е изцяло свързана с тази страна.

България прави следния износ:

Германия купуваше тютюни, яйца, кожи, добитък, грозде, птици, овощия, домати, ягоди и др.

Англия купува житни храни, слънчогледово семе, грозде, розово масло.

Съветският съюз взема всичко каквото му трябва.

Италия - птици и фасул; Швейцария - яйца и овощия; Белгия - фасул; Палестиня - добитък, млечни произведения; Египет - тютюн, добитък, млечни произведения; Полша - тютюн, кожи, грозде; Франция - розово масло, фасул; Съединените Щати - розово масло, персийски килими, тютюн.

Изнасят се житни храни, млечни произведения и др. в съседните държави - Турция, Гърция, Румъния и допреди известно време - Югославия.

Внос.- България се нуждае от чужди произведения и купува стоки, които не се произвеждат достатъчно в страната, или въобще никак не се произвеждат. За нуждите на някои индустрии се внасят и сурови

материали. Тази търговия се нарича вносна.

Най-много се внасят машини за обзавеждането на фабрики и за земеделието. След това уреди, текстилни и метални изделия, порцеланови съдове, бои, южни плодове, оръжия, колониални стоки и др.

Най-голям внос доскоро правеше Германия. После идват Англия, Полша, Италия и т.н.

Значението на водните пътища за българската външна търговия е голямо: половината от износа и една трета от вноса се извършва по морски път. След това идва търговията по Дунава и най-после - по суша.

Търговията се извършва успешно от подготвени лица, които имат търговско образование. В по-големите градове има търговски средни училища - София, Пловдив, Бургас, Свищов, Михайловград, Враца, Червен бряг; търговска академия - във Варна, а висши търговски училища в София и Свищов.

Търговията с чуждите страни се урежда от държавата. Тя изпраща свои представители - търговски консули, които проучват нуждите на чуждите пазари и съобщават, кои български стоки могат да се продават там. Държавата сключва търговски и митнически договори с други държави и по правило, се стараеше да осигури добри условия за българската търговия.

Въпроси:

1. Какво е търговия?

2. Какво знаете за вътрешната търговия?

3. Кои са по-важните търговски градове в България?

4. Какво знаете за международния мострен панаир в Пловдив?

5. Как се разделя външната търговия?

6. Кой е най-важният предмет на българския износ?

7. Какво изнася България?

8. Кои са износните пристанища на България?

9. Кои са страните, които купуват български стоки?

10. С коя страна износът на България е свързан най-много понастоящем?

11. Какви произведения и стоки внася България?

12. Кои са страните, които правят най-голям внос в България?

13. Какво е значението на водните пътища за българската външна търговия?

14. Къде има търговски средни училища?

15. Какво знаете за търговските консули?

Задачи:

Направете следните диаграми:
а/ Износна търговия.- 95% земеделско-скотовъдни произведения и 5% други.
б/ Предмети на износа - 42% тютюн, 20% житни храни и варива, 9% яйца и 29% други.

материали. Тази търговия се нарича вносна.

Най-много се внасят машини за обзавеждането на фабрики и за земеделието. След това уреди, текстилни и метални изделия, порцеланови съдове, бои, южни плодове, оръжия, колониални стоки и др.

Най-голям внос доскоро правеше Германия. После идват Англия, Полша, Италия и т.н.

Знечението на водните пътища за българската външна търговия е голямо: половината от износа и една трета от вноса се извършва по морски път. След това идва търговията по Дунава и най-после - по суша.

Търговията се извършва успешно от подготвени лица, които имат търговско образование. В по-големите градове има търговски средни училища - София, Пловдив, Бургас, Свищов, Михайловград, Враца, Червен бряг; търговска академия - във Варна, а висши търговски училища в София и Свищов.

Търговията с чуждите страни се урежда от държавата. Тя изпраща свои представители - търговски консули, които проучват нуждите на чуждите пазари и съобщават, кои български стоки могат да се продават там. Държавата сключва търговски и митнически договори с други държави и по правило, се стараеше да осигури добри условия за българската търговия.

Въпроси:

1. Какво е търговия?

2. Какво знаете за вътрешната търговия?

3. Кои са по-важните търговски градове в България?

4. Какво знаете за международния мострен панаир в Пловдив?

5. Как се разделя външната търговия?

6. Кой е най-важният предмет на българския износ?

7. Какво изнася България?

8. Кои са износните пристанища на България?

9. Кои са страните, които купуват български стоки?

10. С коя страна износът на България е свързан най-много понастоящем?

11. Какви произведения и стоки внася България?

12. Кои са страните, които правят най-голям внос в България?

13. Какво е значението на водните пътища за българската външна търговия?

14. Къде има търговски средни училища?

15. Какво знаете за търговските консули?

Задачи:

Направете следните диаграми:
а/ Износна търговия.- 95% земеделско-скотовъдни произведения и 5% други.
б/ Предмети на износа - 42% тютюн, 20% житни храни и варива, 9% яйца и 29% други.

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

ARMY LANGUAGE SCHOOL-4-4-51-72-383

17

LIBRARY OF CONGRESS
0 016 210 398 2